

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

R. Rägo
peatoimetaja

K. Grau, E. Maddison, A. Palvadre,
J. Reinhold, J. Uluots ja

E. Ein
tegevtoimetaja

LÄHEMAD KAASTÖÖLISED.

A. Brandt, S. Csekey, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, Th. Grünthal, K. Gyldenstubbé, J. Jans, P. Kann, F. Karlson, A. T. Kliiman, A. Luiga, J. Lõo, H. Madisson, N. Maim, L. Olesk, K. Parts, A. Piip, P. Poom, M. Pung, K. Saarmann, K. Selter, M. Taevere, O. Tief, I. Tjutrumov, L. Villecourt.

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et juriidilises ajakirjas „Õigus“ avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Trükivigade vältimiseks on tarvilik, et käsikirjad oleksid kirjutatud selgestiloetava kirjaga, parandusteta ja vahelekirjutusteta; eriti soovitav masinkiri (vähemalt 3 sm laiuse vaba äärega). — Tarvitamist leiavad ainult trükivalmis käsikirjad; korrektuurides on lubatud vaid trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Soovi korral saadetakse autorile esimesest korrektuurist äratõmme, mis viivitamata tuleb tagasi saata. — Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Avaldamata jäänud artiklite käsikirjad saadetakse tagasi ainult vastaval, käsikirjale juurde lisatud soovil. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, missugune soov tuleb märkida käsikirjale ühes äratõmmete hulga äramärkimisega. Äratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud töölete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetusele, Tartus, Aia tn. nr. 35.

S I S U.

Artiklid.

Tjutrumov, I., prof.: Kaasomandi mõttelise osa renditamine	145
Kohtunik: Kas kohtule sundtäite palve esitamine katkestab vekslite järele hagi esitamise tähtaegu? (Mõned märkmed härra Igor Tjutrumovi artikli puhul)	149
Kliimann, A.-T.: Normitehnikast administratiivprotsessiõiguses. (Lõpp)	153
Nõges, Valter: Kaubanduseõiguse allikaist Eestis	163

Kaasomandi mõttelise osa renditamine¹.

Prof. I. Tjutrumov.

Kui rooma õiguse vaatepunktilt, mis omaks võetud praegusel ajal Lääne-Euroopagi seaduseandluste poolt, üks ja sama asi ei või kuuluda ühel ja samal ajal mitmele isikule nõnda, et igaühel neist oleks selle suhtes terves koosseisus eksklusiivne omandiõigus, siis, teisest küljest, omandiõigus ühe ja sama asja suhtes võib kuuluda mitmele isikule jagamatult, kuid mitte selle kindlais ainelistes osades, vaid mõttelistes osades. Kaasomandiõiguse osadest arusaamise suhtes valitseb kaks vaadet. Ühe järele neist, mis kujutab endast rooma õiguse vaadet ja mis fikseeritud Austria (§§ 361 ja 828) ja Itaalia (§ 676) seadustikus, tunnistatakse iga osanik kaasomandis kolmandate isikute suhtes eksklusiivseks omanikuks sellele vaatamata, et eksklusiivseks omandiks kuulub talle ainult osa. Selle vaate järele kaasomandi juriidilise iseloomu kohta osa, millest kaasomanik loobub (*derelictio*), läheb seaduse enese jõul teiste kaasomanikkude osade juurdekasvuks isegi siis, kui need osad olid sisse kantud kinnistusraamatuisse. Teise, praegusaja seaduseandluste enamiku poolt omaks võetud vaate järele aga kaasomandi objekt, jäädes tegelikult jagamatuks, jaguneb mõttelisteks osadeks, kusjuures iga osaniku omand saab eksklusiivsuse omaduse; see osa kujutab endast täpsalt kindlaks määratud suurust ega või juurdekasvu õiguse põhjal suureneva teiste kaasomanikkude osade arvel. Selle teise vaatega liitub ka Balti Eraseadus, sisaldades üldreeglit (art. 927—941), et kui omandiõigus ühe ja sama asja suhtes kuulub jagamatult mitmele isikule, siis ta ei kuulu neile mitte kindlates ainelistes osades ega omandivõttes, vaid ainult mõttelistes osades „nii, et

¹ Artiklis ette tulevaid neologisme: muutlaen — *mutuum*; pruuklaen — *commodatum*; vilikasustus — *ususfructus*.

Toimetuse.

jaguneb üksnes õiguse sisu“; seejuures kuulub igale kaasomanikule omandiõigus asja iga aatomi ideelise ehk mõeldava osa (*pars indivisa*) suhtes, ja neil tingimusil muutub see õigus, mis piiratud teiste kaasomanikkude samasuguste õigustega, osaliseks õiguseks (Prof. Dernburg, Pandektid, I k. lk. 71, 74–76). Ja kuigi kaasomandi selle mõiste kohaselt jäga kaasomanik omab oma osa suhtes omaniku õigusi ja kohustisi, mille põhjal ta võib selle võõrandada, koormata võlaga ja selle suhtes teha sääraseid asjaõiguslikke korraldusi, mille teostamine on võimalik osa suhtes (B.E.S. art. 938), kui ainult säärsed korraldused ei riiva teiste kaasomanikkude osasid, kuid nii võõrandamise kui ka panditamise jne. juures kaasomanik korraldab ja kasutab ainult ideelist õigust ja ükski füüsiline osake kaasomandist ei kuulu kaasomaniku vabale korraldamisele. Sääraseil tingimusil kaasomandi iga osanik võib, näiteks, müüa viljasaagist oma ideelise osa, kuid samast saagist ei tohi ta müüa ühtegi vihku jne. Nõnda kaasomand, erinedes individuaalsest omandist, tekib siis, kui mitu isikut omandiõiguse alusel valdavad asja tema kindlates mõttelistes osades ilma välise jagamiseta (Šveitsi tsiviils., art. 646).

Sellest järgneb, et kaasomaniku vabale korraldamisele kuuluvat osa ei tohi kunagi mõista kaasomandi reaalse, täpsalt piiratud ja füüsiliselt tuntava osana, sest see osa on mõistusega mõeldav suurus ja selle omaduse säilitab ta alati.

Kaasomandi juriidilise iseloomu õige lahendamise pinnal võib rahuldavalt lahendada küsimust, kas on võimalik renditada mõttelist osa, mis kuulub kaasomandi ühele osanikule.

See küsimus, mis mitmed korrad elus üles kerkinud, pakub väga tähtsat praktilist ja samal ajal ka teoreetilist huvi. Vene Senati praktika pole ses küsimuses kahjuks ühtlane (Senati seletused 1872. a. Nr. 409, 754; 1873. a. Nr. 1249; 1879. a. Nr. 316; 1880. a. Nr. 7 ja t). Maksev seadus ei sisalda sellele otsesest viidet, välja arvatud ainult reeglid, mis väljendatud X k. 1 j. art. 533, et eluaegne valduseõigus võib olla ka jagamatul varal, kui eluaegne valdaja kasutab selle sissetulekuid võrdselt teiste osanikku-

dega. Kuid see reegel ei õigusta veel temale tehtud viidet, sest siin ideeline õigus praktiliselt väljendub asja tululikkuses.

Lähtudes kaasomandi juriidilisest iseloomust, V e n e T s i - v i i l s e a d u s t i k u projekti redaktorid, nagu teada (motiivid projekti art. 817. juurde), lahendavad selle küsimuse eitavalt, leides, et ideelisele osale võib seada ainult sääraseid asjaõigusi, mille teostamine on osa suhtes võimalik (Dernburgi arvates on võimalik seada vilikasustust), ja et sellepärast obligatsiooniõiguste suhtes tuleb tunnustada, et nende teostamine osa suhtes on üldse võimatu (näiteks pruuklaen, muutlaen, hoius jne.). Asja üürrendi suhtes peab siin silmas pidama, et üürrent kinnistusraamatuisse sissekandmise läbi ei muutu veel mitte asjaõiguseks, vaid jääb obligatsiooniõiguseks, sest selle lepingu kinnistusraamatuisse sissekandmine annab talle ainult mõnesugused asjaõiguslikud tagajärjed (Prof. S i n a i s k i, Tsiviilõiguse alused, 2. lk. 221). G. Tovstoless oma artiklis „Käasomand tsiviilsead. projekti järele“ (Kohtuministeeriumi žurnaal 1904. a. nr. 3, lk. 132—133) vaieldab tsiviilseadustiku projekti redaktorite vaadet, leides, et kui projekt lubab igal kaasomanikul kuuluvat osa pantida, siis pole alust talle keelata ka selle renditamist teiste kaasomanikkude nõuselekuta. See Tovstolessi vaade käib aga vastu ülaltoodud kaasomandi juriidilisele iseloomule, mille järele kaasomanikule ei kuulu kaasomandis reaalselt osagi, milleta on mõttetu kõnelda mõttelise osa renditamisest, liiatigi teiste kaasomanikkude nõusolekuta, sest seaduse mõtte järele (B. E. S. art. 929, 930, 933, 934) kaasomandi objekti korraldamist, samuti ka kasutamist nii tervikuna kui ka üksikute kindlate osadena lubatakse ainult kõigi kaasomanikkude ühisel nõusolekul: igal kaasomanikul on õigus vaielda kas ühe või kõigi teiste kaasomanikkude teoviisi vastu, mis rikub seda printsiipi, ja nõuda, et neid kohustataks kaasomandi objekti kasutama seaduslikkudes piirides (Seifert'i arhiiv XVI nr. 194). Seejuures peab silmas pidama, et ülaltoodu kohaselt igale kaasomanikule kuulub, peale tema osa kaasomandi tervikus, ka õigus võrdse osa suhtes selle vara igast juurdekasvust, kui ka võrdse osa suhtes sissetulekuist, mida see vara annab, teiste sõnadega, kaasomandi objekti vili kuulub kõigile kaasomanikkudele vastavalt osade suurusele (B. E. S. art. 934).

Järelikult kaasomandi mõttelise osa renditamine ja lae-

nutamine ning liiatigi teiste kaasomanikkude nõusolekuta, olles seadusenõuetele vasturääkiv ja kaasomanikkude õiguste rikkumine, annab kaasomandi igale kaasomanikule õiguse nõuda oma õiguste kohtulist kaitset (Senati seletused 1879. a. nr. 316; 1880. a. nr. 7; 1892. a. nr. 75, 93), sest et kaasomaniku käitlemine kaasomandi objekti terviku kui ka üksikute jagude suhtes, vastupidiselt teiste kaasomanikkude nõusolekule, ei tunnistata mitte üksnes maksvusetuks, vaid veeretab ka selle kordasaatjale kohustise tasuda teistele selle läbi tekkinud kahju (B. E. S. art. 929). Kõigest ülaltoodust nähtub, et kaasomandi osa renditamise eel peab tingimata käima kõigi kaasomanikkude ühine nõusolek nende kaasomandi objekti jagatult reaalse kasutamise kohta, mis vastavate normide mitteimperatiivse iseloomu põhjal on alati võimalik, välja arvatud säärased asjad, mis ei võimalda niisugust kasutamist, näiteks ühised väravad või ühine tee, mille kasutamine peab mõõdapäästamatult toimuma ühiselt (motiivid tsiviilseadustiku projekti art. 818 juurde; vt. seletusi Saksi Tsiviilseadustiku art. 334 juurde, *Siebenhaar* — *Comment. zu d. bürg. Gesetzbuch für d. Königr. Sachsen, I.* 329). Seades kaasomandi ühise kasutamise, seadus ei võta ära siiski võimalust, et kaasomanikud võivad niisuguse kasutamise suhtes teha omavahel ka teissuguseid kokkuleppeid. Näiteks seadusenorm, mille põhjal asja vili kuulub kõigile kaasomanikkudele võrdselt igauhe osale, ei takista siiski kaasomanikke omavahel sõlmimast vabu kokkuleppeid kaasomandist saadavate sissetulekute ja muude tulude kui ka kahjude kandmise kohta muil alustel, kokkuleppe teel ühise vara faktilise valdamise piiride üle ja iga kaasomanik saab selle osa tulust, mis vastab temale jäetud osale, olgugi et see tulude summa ei võrdu sellega, mis oleks langenud tema mõttelisele osale. Nagu õieti on näidatud Vene Tsiviilseadustiku projektis (motiivid art. 819 juurde), säärane kaasomanikkude kokkulepe faktilise kasutamise piiride üle, mille sihiks on ainult sissetulekute jaotamine, ei või avaldada mingit mõju kaasomanikkude osade suurusele kaasomandi objekti enese suhtes.

Nõnda siis kõigi kaasomanikkude korraldav kokkulepe nende kaasomandi objekti faktilise ja jaoti kasutamise kohta võib anda kaasomanikule õiguse temale faktiliseks kasutamiseks antud kaasomandi objekti eraldatud osa renditada.

Kas kohtule sundtäite palve esitamine katkestab vekslite järele hagi esitamise tähtaegu?

Mõned märkused härra Igor Tjutrjumovi artikli puhul.

Kohtunik.

Mainitud artiklis — „Õigus“ nr. 1/1930. a. — konstateerib lugupeetud autor, et kohalikud kohtud kalduvat seda küsimust lahendama jaatavas mõttes, tugeses peamiselt Ts. Kp. S. § 1807, p. 5. peale, ja ütleb, et selle kohtute arvamusega „vaevalt saab nõus olla“.

Omalt poolt julgeme arvata, et kohalikkude kohtute seisukoht tähendatud küsimuses on täitsa õige, ja seda järgmistel põhjustel. Ts. Kp. S. § 1807, p. 5. määrab: „Sundtäitepalve esitamine kompetentsele kohtuasutisele katkestab aegumuse (B. E. S. § 3629. jj.)“. Seega on vastus kõnesolevas artiklis tõstetud küsimusele — nagu autor seda ise ei eita — kõige pealt tingitud vastusest teisele küsimusele ja nimelt küsimusele, kas Veksliseadustiku §§-s 73.—77. kindlaks määratud tähtajad nõudmiste tõstnise kohta vekslite järele on oma iseloomu poolest aegumise tähtajad või mitte? Ja selle küsimuse on kohalikud kohtud meie arvates õieti lahendanud jaatavas mõttes. Ts. Kp. S. § 9. põhjal on kohus kohustatud käima maksvate seaduste täpsa mõiste järele ja neid, kahtluse korral nende tõsise mõtte suhtes, kohaldama ses mõttes, milles need kõrgema kassatsioonikohtu poolt seletatud tema üldiseks käsitamiseks välja kuulutatud otsustes (§ 815.).

1905. a. nr. 10 all kuulutatud otsuses oli juba Vene Senati tsiviilkassatsiooni departemang seletanud, et Veksliseadustikus kindlaks määratud tähtajad nõudmiste alustamiseks vekslite järele on aegumise tähtajad, ja see tema seletus võeti käsitusele kõigi kohtuasutiste poolt, mida tõendavad sama departemangu osakondade pärastised otsused. — 27. jaanuaril 1913. a. ilmus õigusteaduslikus ajakirjanduses (vt. „Pravo“ nr. 4 — 1913. a.) A. Bugajevski artikkel „Aegumine vekslite järele ehk preklusioon“, milles väidetakse, et meil maksev seadus ei tundvat aegumist vekslite järele, kuna see olla asendatud preklusiivse vekliõigusega. — 1914. a. tõusis Senatis kellegi Semjon Sinani kassatsioonkaebuse arutamisel uuesti päevakorrade küsimus, kas V. S. § 73. ette

nähtud tähtaeg nõudmise alustamise kohta vekslite pealekirjutaja vastu tuleb lugeda aegumise tähtajaks või mitte, ja departemangu osakond leidis otstarbekohase olevat selle küsimuse lahendamisele võtta departemangu kohtuistungite jaoks seatud suurendatud koosseisus. Senati tsiviilkassatsiooni departemangus tavaks saanud korra järele läks iga asi, mis temale osakonna poolt üle anti, kõige pealt ülemprokuratuurile. Viimase kohuseks oli koguda igasuguseid materjale, mis asjas tekkinud küsimuse valgustamiseks tarvilikud võisid olla. Nende materjalide — näit. ajalooliste teadete, seaduseallikate, seaduseandlike motiivide, senati otsustes antud seletuste ja õigusteaduses väljendatud vaadete — abil koostas ülemprokurör või tema poolt selleks määratud ülemprokuröri abi kirjaliku arvamuse. — See arvamus, samuti ka tema aluseks võetud materjalid paljundati ja saadeti kõigile ülemprokuratuuri liikmele ja departemangu koosseisu kuuluvaile senatoridele. Niiviisi koostatud ja levitatud arvamus tuli kaalumisele ülemprokuratuuri liikmete nõupidamisel, kus arutatavas küsimuses võeti häälteenamusega kindel seisukoht. Sellele järgnes küsimuse arutamine departemangu üldkogu korraldaval koosolekul. Siin esinesid ülemprokuröri abi oma arvamust põhjendava ning arendava kõnega ja ülemprokurör ettekandega ülemprokuratuuri nõupidamisel vastu võetud seisukoha ja avaldatud eriarvamuste kohta. Peale — tihti mitmetunnilist — nõupidamist ja küsimuse igakülgset kaalumist asuti hääletamisele, millel selgus senatoride enamuse seisukoht. Viimane oli kohustav avalikust kohtuistungist osa võtvale seitsmeliikmelisele koosseisule. Tekkisid aga kohtuistungil — peale poolte seletuste ära kuulamist — tõsised kahtlused korraldaval koosolekul vastu võetud seisukoha õigsuse kohta, siis jäeti asi järjekorrast välja ja võeti küsimus uuesti arutamisele departemangu üldkoosolekul. Eeltoodud korraga oli kahtlemata igapidi kindlustatud asjas tekkinud küsimuse arutamise täielikkus ja tema igakülgne valgustamine nii seaduse kui ka õigusteaduse vaatekohalt.

Selles korras arutati ka Semjon Sinani kassatsioonkaebuses tekkinud küsimust tsiviilkassatsiooni departemangus, mille koosseisu tol ajal kuulusid muu seas üleriikliku kuulsusega eriteadlased vekslite alal Wilson, Dobrovolski, Nossenکو, Nolcken ja Schöningk, ja asi

otsustati 14. novembril 1914. a. (vt. Senati tsiv.-kass. otsuste kogu 1914. a. nr. 76). Ning tähendatud päeval tehtud otsuses on Senat kindlale seisukohale asunud ja põhimõtteliselt seletanud, et V. S. §§-s 73.—77. seatud tähtajad nõudmiste tõstmise kohta vekslite järele ei erine oma iseloomu poolest milleski üldtsiviilaegumise tähtaegadest ning tuleb seepärast lugeda nimelt aegumise tähtaegadeks.

Seda Senati põhimõttelist ja kohtupraksisele kindla sihi andnud seletust lugupeetud autor oma artiklis sugugi ei arvesta. Ta läheb sellest vaikides mööda, tunnustab, et prof. Šeršenevitš loeb vekslite aegumist üldise nõude aegumise liigiks, ja leiab tema seisukoha mitte õige olevat ainult sellepärast, et see ei vasta Bugajevski ja prof. Kaminka arvamustele. Et aga viimaste poolt kaitstav seisukoht on juba põhjalikult ümber lükatud ja hukka mõistetud eeltoodud Senati seletusega, ja autor ise ei seletagi, missugusesse liiki peaksid, tema arvates, kuuluma mainitud tähtajad, siis olgu lubatud arvata, et kohalikud kohtuasutised on täitsa õieti toimunud, lugedes V. S. §§-s 73.—77. ette nähtud tähtaegu aegumise tähtaegadeks, mille möödumisel, samuti kui üldtsiviilaegumise tähtaegade möödalaskmisel (B. E. S. § 3639.) kustub kohustisest järgnev õigus ja ühtlasi ka tema kaitsmise õigus nõudmise tõstmise teel.

Järelduses, et V. S. §§-s 73.—77. ette nähtud tähtajad osutuvad aegumise tähtaegadeks, sisaldub õieti juba vastus ka autori poolt seatud küsimusele. Tuleks ainult lisandada, et Ts. Kp. S. § 1807, p. 5 määrates, et sundtäitepalve aktide järele, mille hulka kuuluvad § 161, p. 1. põhjal ka protestitud vekslid, katkestab aegumuse, ei tee selles suhtes mingit erandit vekslite suhtes ning et ka § 1807, p. 5 aluseks võetud motiivides ei leidu ühtegi sõna, mis lubaks järeldada, et seaduseandja poleks tahtnud selles paragrahvis väljendatud reeglit maksuma panna ka protestitud vekslite kohta. Vastupidisele järeldusele, nagu käiks § 1807, p. 5 määrus kõigi §§ 161, p. 1 ja 1807, p. 2 loendatud aktide kohta, välja arvatud protestitud vekslid, võiks jõuda ainult tähendatud määruse sisu olulise moonutamise teel ja nimelt tema täitsa selge teksti niisuguste sõnadega omavoliliselt täiendamisega, mis temas ei sisaldu.

Autori viide sellele, et V. S. § 76. esitatud juhtude loend, mil vekslite järele nõudmise esitamise tähtaegade jooks katkeb,

tuleb „purgivaks“ arvata, ei õigusta tema poolt kaitstavat seisukohta, sest kuigi Veksliseadustiku väljaandmisel oli mainitud tähtaegade katkestamise võimalus piiratud „ainult“ § 76. loendatud juhtudega, siis see ei takistanud seaduseandjat tähendatud loendit täiendamast pärastise seaduse väljaandmise teel, mida ta ka Vene riigi Põhiseaduse § 94. kohaselt teinud, 1913. a. üles seades Ts. Kp. S. § 1807, p. 5 väljendatud määruse.

Ei ole küllalt selge, kas autor oma väitega, „et aegumise reeglid ja tema katkemise kord on materiaalõiguslikud mõisted ja väljenduvad materiaaltsiviilseadustes ja seepärast ei või neid protsessinormidega muuta“, üldse eitab § 1807, p. 5, kui seaduse jõudu ja tähendust või eitab ta ainult selle paragrahvi kohaldamise võimalust vekslite kohta. Nii ühel kui teisel puhul ei räägi see põhjend tema arvamuse kasuks, sest § 1807, p. 5, määrates, et sundtäitepalve katkestab aegumuse, käib just aegumuse katkestamise korra kohta ja on seega puht materiaalõiguslikku laadi seadus. On ta aga paigutatud Ts. Kp. S-sse, siis ei avalda see mingit mõju tema iseloomule, kuna see selgub tema sisust, mitte aga sellest, missuguses seaduseandlikus aktis ta väljendatud või millisesse Seaduste Kogu köitesse ta on mahutatud (vt. Vene Senati tsiv.-kass. dep. ots. 1913. a. nr. 48).

Lõpuks ei ole küllalt täppis autori väljendus, et „küsimust vekslit hagi esitamiseks aegumise tähtaja möödumise kohta ei või kohus enese poolt üles tõsta“. Seda teha on kohtule küll keelanud Ts. Kp. S. §§ 132. ja 706, kuid ainult harilikus nõudekorras alustatud tülide lahendamisel, on aga kohtule antud sundtäitepalve akti järele, olgugi see protestitud veksel või mõni teine § 161, p. 1 ja § 1807, p. 2 loendatud aktidest, siis peab kohus oma algatusel keelduma sundtäitmist lubamast, kui akti enese sisust nähtub, et temas sisalduv kohustis aegumise tagajärjel on kustunud (§ 161, p. 2).

Kõigil neil põhjustel olgu lubatud arvata, et täitsa õige on kohalikkude kohtute seisukoht: 1) et V. S. §§-s 73.—77. ette nähtud tähtajad on oma iseloomu järele aegumise tähtajad; ning 2) et kompetentsele kohtule esitatud sundtäitepalve protestitud vekslit järele katkestab Ts. Kp. S. § 1807, p. 5 alusel aegumuse.

Normitehnikast administratiivprotsessiõiguses.

Kriitika- ja interpretatsiooniküsimusi maksvast õigusest.

A.-T. Kliimann.

(Järg.)

II. Muundusnorme eesti administratiivprotsessi õiguses.

4. peatükk. Muundus.

§ 8. Muunduse mõiste. — Muundus ehk abrogatsioon laiemas mõttes on normatiivsete aktide ümbersisustamine.⁶⁷ Eesti protsessiõiguse alal endiste normistikkude uuesti sisustamine võib toimuda üksnes seaduste kaudu. Sellekohaselt on meil tegu muundusega alati siis, kui mõni hilisem seadus mõnd vanemat seadust teadlikult või eba-teadlikult ümber korraldab. Kuid ei tule ometi arvata, et muundus ainult siis esineb, kui mingi maksva seaduse sisu osaliselt või täies ulatuses muudetakse. Muundus esineb ka siis, kui vanu seadusi autentiliselt tõlgendatakse ja täiendatakse. Aga ka ses ilmneb muundus, kui uus seadus endise osaliselt või hoopis tühistab.

Muundus, nagu viidegi, on tüsiline kontseptsioon, olgugi et ta ise, nagu viidegi, väljendatakse küll lihtsa konstruktsiooni kaudu. Iga muundus sisaldab tingimata muundavate ja muundatavate seaduste mõisteid. Vastavalt sellele on ka kõik legaalkonstruktsioonid, mida moodustatakse muunduse alusel, endastmõistetavalt tüsilit (komplitseeritud) laadi.

Muundus on, nagu viidegi, seda liiki legaalkonstruktsioone, mille õieti lahendamine eeldab tingimata kindlat teoreetilist ülevaadet muunduvaist instituutidest. Ei ole normirakendajal sellist üldpilti viite- ja muundusenormide süsteemidest olemas, siis ei suuda ta ka kuidagi viisi vajalikke tüsilisi legaalkonstruktsioone luua ega looduid õieti tõlgendada. Tehtud otsused saaksid paratamatult kasuistlikud,

⁶⁷ Vrd. Christian Friedrich Glück, Commentar, I, 3, § 93. Von der Aufhebung positiver Gesetze, lk. 513 jj. ja I, 2, § 80. Collision unter mehreren Gesetzen des nämlichen Gesetzbuches, lk. 414 jj.

⁶⁸ Vrd. Glück, op. cit., lk. 514, märge 22. — Ulpianus, Fragm. Tit. I, § 3.

aga mitte süsteemilised. Võtame juhu,⁶⁸ kus muundus avaldub ses, et üht vana seadust täiendatakse uuega. Siin on täiesti võimalik, et seaduseandja oma täiendustega toob korraldatavasse õiguseinstituudisse vastseid mõisteid ja ka vastseid põhimõtteid. Kui viimased on vastuolus täiendatava seaduse mõningate kontseptsioonidega, siis tulebki nähtavale vana seaduse normistikkude muundamistarve. Nimelt normirakendaja peab kõrvaldama uue seadusega tekitatud normide konfliktid. Sest ainult sel eeldusel on võimalik luua mõlema seaduse sisust kokkukõlastatud normide süsteem. Sellepärast tulebki vana, täiendatud seadus rakendada muundatul kujul, s. o. vastavalt *lex posterior*'is väljendatud uutele põhimõtetele.

Muundavas ja muundatavas seaduses võib tulla nähtavale seaduseandja mitmesuguseid vastuolulisi „psühholoogilisi“ tahteid. Need kõik pretendeerivad ühevõrdsele maksvusele. Kuid ei ole juristi ülesanne uurida seaduseandja psüühikat ja tema tahte sotsioloogilisi motiive. Seaduseandja „psühholoogiline“ tahe on tungide, soovide ja kirgede loogikata tahe. Juristi ülesanne aga on leida ja avastada juriidilist, s. o. loogilist, süsteemilist tahet, kuigi see kunstlikult konstrueeritud juriidiline tahe peaks teinekord sootuks erinevama seaduseandja tõelisest tahtest.

§ 9. Muunduse liike⁶⁹. Muundusenormide allikaiks on eeskätt Vabariigi Põhiseaduse §§ 3. ja 4. Nende kohaselt ei saa keegi teostada Eesti riigivõimu muidu kui Põhiseaduse ja Põhiseaduse alusel antud seaduste põhjal. Teiste sõnadega, praegu juba maksvat õiguslikku korda saab muundada üksnes Põhiseaduses määrateldud alusel ja korras. Kuid maksev õiguslik kord on loodud mitte ainult Põhiseadusega ja põhiseaduslike seadustega, vaid ka mittepõhiseaduslike Eesti asutiste antud ja tunnustatud normatiivsete aktidega. Neist viimaseist, eriti tunnustatud õiguseallikaist on kõik muundatud Põhiseadusega, sest Põhiseadus tõi maksvasse õiguslikku korda uusi põhimõtteid,⁷⁰ mis erinevad

⁶⁹ Vrd. s a m a, op. cit., lk. 513 jj., eriti märkmed 20, 21, 24, 27–31.

⁷⁰ Vrd. Ernst v. Hippel, Über die Verbindlichkeit der Gesetze, Archiv des öffentlichen Rechts, Neue Folge, 18. Band, I. Heft, 1930, lk. 109, Von der Idee demokratischer Gesetzgebung. — A.-T. Kliimann, Demokratism, „Rahvaülikool“, 1927/1928, 2., lk. 49, 52 jj.

suuresti tunnustatud õiguseallikate alal valitsevaist põhimõt-
teist. Seega on kõik ex-vene õiguseallikad automaatselt
muundatud. Kuid viimastes töid teatavaid muundusi nähta-
vale ka Eesti asutiste enne ja pärast Põhiseaduse vastuvõttu
antud seadused. Et määratella, millises ulatuses muundus on
toimunud, on vaja *ad hoc* juhtudel hoolsasti uurida konk-
reetse muunduse iseloomu. Teatava määrani aitab küsimuse
selgitamisele kaasa ka tutvumine muunduse teoreetiliste
eriliikidega.

Juba eelmisest paragrahvist nähtus, et muundus võib
tegelikult toimuda väga mitmet moodi. Uus seadus võib
tühistada vana, näiteks, *expressis verbis*. See tühistus võib
olla osaline, võib olla täieline. Edasi, uus seadus muudab
vanema seaduse sisu põhimõtte järgi — *lex posterior derogat
priori*. *Lex specialis* muundab alati *lex generalis*'e. Edasi
uus seadus täiendab vana, ühtlasi muutes ja tühistades leda
osaliselt jne. Vastavalt esitatud näiteile võime luua teatava
hulga muunduse eriliike.

Muundus on abrogatiivne, kui uus seadus tühis-
tab vana seaduse normistikud lõplikult.

Abrogatiivse muunduse juhuks on mõisteliselt vaja,
esiteks, et uus seadus tühistaks endise seaduse tingimata
täies ulatuses. Teiseks on vaja, et tühistatud normistikkude
asemele ei loodaks enam uusi.

Antud mõistemääritelu analüüsist paistab, nagu ei olekski
abrogatiivne muundus enam muundus, sest muundus on
mõisteliselt ikkagi teatavate normistikkude ümbersisustamine.
Siin aga tühistatakse vastavad normistikud täiesti ja lõplikult.
Järelikult ei saaks sel juhul enam olla juttu millegi muunda-
misest.

Kuid siiski. Näiteks Seisuste kaotamise seadus⁷¹ kuulu-
tab maksvusetuks „kõik seadused ja määrused, mis sisalda-
vad seisuslikke õigusi, eesõigusi, kohustusi ja õiguste kitsendusi
ehk üleüldse seisuslikke iseäraldusi“. Sellega „Eesti demo-
kraatlikus vabariigis kaotatakse ära kõik seisused“. Kuid
ega sellepärast pole kaotatud ka seisuste õiguste instituit.
Seisuste õigus eksisteerib ikkagi Eesti demokraatlikus vaba-
riigis, olgugi et ta on olemas nüüd juba rohkem negatiivsel
kujul. Sellest näitest selgubki, et ka abrogatiivse muunduse

⁷¹ RT 1920, 129/130, I, 254.

juhul jääb püsima tavalise muunduse tüsiline konstruktsioon. Teiste sõnadega, ka abrogatiivse muunduse juhul on meil tegemist ikkagi veel ka h e või enama seaduse, s. o. muundava ja muundatava seaduse normistikkudega.

Abrogatiivne muundus on normimuunduste kergemaid liike, sest siin maksab põhimõte, et „mis on tühistatud, seda ei ole enam“. Kuid kui seaduste tühistus ei järgne mitte *expressis verbis*, vaid on mõistetav üksnes uue seaduse kontekstist, siis on vaja teha tühistatavate seaduste kohta hoolast normikriitikat. On vaja määratella, kas kõik normid, mida sisaldasid abrogeeritavad seadused, on tõepoolest oma jõu tegelikultki kaotanud. Teinekord kestab tühistatud seaduse normide maksvus tegelikult isegi sel juhul edasi, kui abrogatsioon on väljendatud selgesõnaliselt *in concreto*. Kujutleme, et vabariigi valitsus annab seadluse, milles ta väljendab selgelt oma tahte, tühistada sama küsimust korraldav ex-vene õiguseallikas. Viimane sisaldab muu seas ka korraldusi mõningais tähtsais kaitsevaelis küsimusis, mis on eesti kitsaraamilises seadluses jäänud lahendamata. On mõeldav, et kuigi ex-vene üriku normid on kuulutatud maksvusetuks, mõned neist on siiski veel jõus niiõelda tavaõiguslikult või kui fakt.⁷² Jõusse jääksid nimelt need normid, mis käsitlevad Eesti seadluses korraldamata jäänud juhtusid. Ja sellisel viisil edasi kestva „tava“-õiguse „ajaloolise“ interpretatsiooni-allikana jääks „tühistatud“ ex-vene ürik ikkagi maksma nagu ta maksis ennemaltki.

Vähe teist laadi on obrogatiivne muundus. Ta tuleb nähtavale siis, kui uus seadus tühistab vana seaduse, ise teda asendades.

Obrogatsiooniks on mõisteliselt vaja, esiteks, et üks seadus tühistab teise. Teiseks on vaja, et tühistav seadus ise asendab tühistatava oma uute normidega.

Obrogatiivse muundusega seltsib tihtigi abrogatiivne. Kuid see ei tee küsimust siiski mitte keerulisemaks. Sest nii siin kui seal valitseb üks ja sama põhimõte. Nimelt selgesõnaliselt väljendatud obrogatiivse muunduse juhul tuleb tühistavas seaduses korraldamata jäänud juhtusid lahendada tingimata uue seaduse põhimõtete kohaselt.

⁷² Vrd. Glück, op. cit., lk. 518, märke 30 ja 31, edasi lk. 516, märke 26 ja 27.

Ab- ja obrogatiivse muunduse puhul on normirakendamisel vaja asetada pearõhk kriitikale. Seega mainitud muunduse liigid on peamiselt normikriitikaküsimused. Vastupidiselt sellele esinevad peamiselt normiinterpretatsiooniküsimustena subrogatiivne ja derogatiivne muundus.

Subrogatiivne muundus esineb seal, kus üks seadus täiendab teist.

Subrogatsiooniks on mõisteliselt vaja, esiteks, et uus seadus täiendaks olemasolevat, s. o. lisandaks olemasolevatele normele uusi veel manu. Teiseks on vaja, et täiendatav seadus jääks jõusse täiesti puutumatu kujul.

Kuigi subrogatiivse muunduse juhul üks seadus teise seaduse sisu ei muuda, tuleb nende norme teatavil korral ometi muundatult rakendada. Enamasti on lugu ikka nõnda, et uue seaduse „täiendus“ ühtlasi ka vana seaduse seniseid mõisteid „täiendab“, s. o. lisandab neile midagi sisulist või põhimõttelist. Sellest nähtub, et mõnikord muundub seadus isegi siis, kui seaduseandja tema sisu ise ei muudagi ega ei soovinudki muuta. Sellekohane muundus saab põhjustatud normitehniliselt. Nimelt nõuab muundamist õigusesüsteemi ühtluse ja normide kokkukõla tarve. Ja see nõue on tänapäeva õigusesüsteemiatikule käskivam kui miski muu.

Kui subrogatiivse muunduse juhul täiendava ja täiendatava seaduse normistikes tekib konflikte, siis neid ei või mitte enam lahendada nõnda nagu ab- ja obrogatiivsete juhtude puhul. Uue seaduse põhimõtted ei ole sugugi lugupeetavamad vana seaduse omist. Uus seadus ei taha vana muuta, vaid tema ainestiku kõrvale koordineeritult asetada oma ainestiku. Mõlemate seaduste normistikel on võrdne maksvus. Mingisugust ühe seaduse eelistamist teisele ei ole põhimõtteliselt olemas, olgu siis, et viimast on uus seadus olse nõudnud. Sellepärast on vaja subrogatiivse muunduse juhul tekkivaid normikonflikte lahendada interpretatsiooni üldiste võtete varal. Selle man tuleb end juhtida lasta mõttest, et vana ja uus seadus ei asu mitte subordinatsiooni vaid koordinatsiooni maksvusevahekorras.

Derogatiivne muundus tuleb nähtavale alati siis, kui üks seadus esineb teise suhtes muutmiseseadusena.

Derogatsiooniks on mõisteliselt vaja, esiteks, et üks seadus tühistab teise, kuid ainult osaliselt. Teiseks on vaja, et uus seadus asendab vana seadust ses tühistatud osas.

See osaline tühistus tekitab muundamistarvet ka tühistatava seaduse ses osas, mis on jäänud sisult muutmata. Ilmselt selge on see tarve siis, kui muutmiseeadus esitab uusi põhimõtteid, mis muudetava seaduse omist suuresti erinevad. Et muundusnormide legaalkonstruksioonides saabuks ühtlane mõistete süsteem, on vaja vana seaduse norme muundada. Ja see muundumine võib toimuda üksnes muundava, s. o. muutmiseeaduse normide kohaselt. Kõigi normikonfliktide puhul tuleb eelistada muutmiseeaduse norme. Derogatiivne muundus nõuab, et vanema seaduse normistikkude kompetensi tõlgendataks restriktiivselt ja hilisema seaduse maksuse ulatust mõistetakse ekstensiivselt.

Et lähemalt selgitada muunduse sisu, vaatleme mõningaid dogmaatilisi juhtusid üksikasjalisemalt näidetena.

5. peatükk. Muunduse juhtusid.

§ 10. Derogatiivne juht. — Derogatiivse juhu iseloomulikumaks näiteks eesti administratiivprotsessi õiguse alal tohiks olla protestimisõigusega seotud normistikkude muundamise küsimus.

Protestimisõigus on korraldatud mitmesuguste seadustega. Arvestusse tulevad eeskätt AKK⁷³ ja tema muundamise (muutmise ja täiendamise) seadus 1929. aastast⁷⁴, siis Omavalitsuse ajutine järelevalve seadus⁷⁵ ning ex-vene ürikuid territoriaalsete omavalitsuseühikute kohta⁷⁶. AKK ja tema mainitud muundamiseeadus on administratiivprotsessiõiguslikud *leges generales*. Omavalitsuste ajutine järelevalve seadus [OS] ja riigivalvet käsitlevad ex-vene ürikud moodustavad administratiivprotsessuaalseid *leges speciales*.

Protestimisõiguse muundust käsitledes peame silmas esmajärjekorras just neid riigivalvet korraldavaid *leges speciales*, sest protestimisõigus on olulisem osa riigivalveõigusest. Ja AKK ise seletabki, et protestimisõigus on neil ametnikel ja asutisil, „kellele seaduse järele ülesandeks on tehtud

⁷³ RT, 1919, 10, I, 23.

⁷⁴ RT 1929, art. 110.

⁷⁵ RT 1919, 78, I, 149.

⁷⁶ Собрание узак. и расп. пр. 1917, ст. 869 ja st. 1082. — Svod zak., tom III, svod gubernskih učreždenij, izdanie 1892 goda. — Ibidem, Polozhenie o gubernskih i uездных zemskih učreždenijach, izdanie 1915 goda.

omavalitsuse... seaduslikkuse järele valvata“⁷⁷. On vaja määratella, kuidas suhtub eesti natsionaalne Omavalitsuse ajutine järelevalve seadus ex-vene seadustikkude vastavasisulisisse normesse.

Olgu tähendatud, et OS ise ei võta mainitud ex-vene ürikute suhtes kindlat seisukohta. OSi § 10. seletus sellest, et need määrused, mis on vastuolus OSiga, on jõutud, on käesolevas muunduseküsimuses täitsa tähtsusetu. Kuid on selge, et OSi ja vene ürikute vahekorras ei ilmne subrogatiivne muundus. See nähtub asjaolust, et OS on oma sihilt riigivalve üldseadus, mis korraldab vastavat ala terves ulatuses. Ilmselt ei esine siin ka mitte abrogatsiooni vahekord. Aga ka obrogatiivne juht ei saa tulla kaalutlemisele, sest et sellekohased ex-vene seadustikud ei ole oma sihilt riigivalvet korraldavad seadused. Võib olla juttu siis ainult derogatiivsest muundusest.

Derogatiivsele muundusele vastavalt peame tunnustama mainitud ex-vene seadustikke tühiseiks neis osis, mis on OSi normidega juba käsitletud. Neis riigivalve küsimusis, mis ei ole lahendatud OSi kaudu, vene ürikud jäävad jõusse. Kuid sellekohaseid norme tuleb rakendada OSi põhimõtete järgi muundatud kujul.

Et määratella, millised riigivalve küsimused on OSis korraldatud ja millised jäänud lahendamata, analüüsime skitsiliselt selle seaduse ainestikku.

Kõige pealt riigivalvet sooritavate organite kontingent on täies ulatuses korraldatud⁷⁸. OSi normistikkude piirides on võetud arvesse üksnes territoriaalsed ühikud. Siin on linna- ja maaomavalitsuste järele valvajaks eelastmeks kohtu- ja siseminister kas isiklikult või oma agentide kaudu. Valla- ja alevivalitsuste järele valvajaks on alalise riikliku kontrollorganina maavalitsus. Otsustajaks lõppastmeks on eranditult kõigis riigivalve küsimusis administratiivkohus.

Riigivalve protseduuri küsimus⁷⁹ on samuti täies ulatuses korraldatud. Kontrollimise käigu määritlemine on alati ministri ülesandeks. Kontrollimine ise teostub doku-

⁷⁷ AKK § 3.

⁷⁸ OS, 1–3, 8 ja 9.

⁷⁹ *Ibidem*, 1, 2 ja 9.

mentaalsete aktide suhtes vastavate ära kirjade järgi, dokumendivabade toimingute suhtes aga revideerimise teel. Konflikt korral antakse vastav küsimus kohtule otsustada. Kontrollivale organile on aga omistatud seks juhaks suspensiivse veto õigus.

Riigivalve organite kompetentsi küsimus⁸⁰ on samuti selgelt lahendatud. Kontrollitav on omavalitsuste volikogude tegevus. Kontrollimise esemeks on vaid mainitud ühikute tegevuse seaduslikkus, kunagi mitte otstarbekohasus. Sellekohaselt vastavad riigivalve organid on kohustatud kontrollima, kas omavalitsuseühikute tegevus on toimunud, esiteks, seadustega seatud kompetentsi piirides, teiseks, määritud vormis ning, kolmandaks, ettekirjutatud protseduuri järgi. Need riigivalve organid aga ei ole õigustatud arutlema ega kontrollima valvatavate toimingute sisemist seotust, sisulisi puudusi ega sihti ning otstarvet.

OSi analüüsist selgubki, et vene ürikuis leiduvad normid, mis käsitlevad riigivalve funktsioone, nimelt valvet sooritavate organite kontingenti, kompetentsi ja protseduuri, on tühised täies ulatuses. Kuid riigivalvet käsitlevate normistikkudega võib seista lahutamatus ühenduses teisigi norme. On vaja selgitada, kas ja kuivõrt need teised normid veel maksavad. Olgu näiteks järgmine küsimus.

Kontrollitavate dokumentaalsete aktide hulgas võtab eriasendi määrus sellega, et ta vajab üldamist (obnarodovanie, Verkündigung, publication) „Riigi Teatajas“. Üldamise küsimus ei ole OSis lahendatud. Kas peaksime rakendama siin vene ürikutest sellekohaseid norme? Vastus on siingi täiesti eitav.

Omavalitsuste määruste üldamine toimub Riigikogu poolt 16. detsembril 1927. a. antud „Riigi Teataja“ seaduse §§ 7. ja 6. järgi⁸¹. (Kohtu- ja) siseministri ülesandeks on valvata selle järele, et määrused tuleksid selleks õigustatud omavalitsuselt, vastaksid väliseile ning sisemisile tehnilisile nõudeile ja et neil oleks vastav seaduslik alus.

Kuid RT seaduse § 6. ja OSi järgi minister ei või kunagi keelduda määrust üldamast. Kui ta leiab, et määrus ei vasta RT seaduse nõuetele, s. o. ei ole seadusepärane, siis annab ta üldamisküsimuse administratiivkohtu otsustada üldisel alu-

⁸⁰ Ibid., 1, 3, 4, 5 ja 8.

⁸¹ RT 1927, 115, I, 92.

sel. Ei ole minister esitanud kohtule protesti määruse vastuvõtu kohta, on ta kohustatud selle määruse üldama.

Ei pea paika väide⁸², et määrusi kui üldamisele kuuluvaid üldakte tuleb asetada üksikaktide suhtes eriasendisse. Kuid kui see nii oleks, et vene allikate normid loovad erandi üldisest korrast, siis oleks olnud vaja OSis kui *lex generalis* seda selgesõnaliselt mainida. Sest erandeid ei tule mitte oletada.

Aga oletame siiski, et määrus moodustab OSi üldisest korrast erandjuhu. Kuid öeldagu siis, kuidas oleks, kui konstitueerime määruse kõrvale veel ühe teise juhu, mis samuti nõuaks erilisi lahendusnorme. Järjekindlusega peaksime vastama, et ka selle uue juhu jaoks tuleb maksvaks tunnistada erandnorme. Aga lähme sellises mõttekäigus veelgi edasi. Kujutleme, et vene seadustikud oleksid riigivalve funktsioonide otstarbekohasemaks korraldamiseks liigitanud kõik valvatavad toimingud eriliikidesse, andes iga liigi jaoks üksikasjalikke erinormistikke. Mida teha nüüd? „Zum Ende denken“-meetodi järgi peaksime tunnustama kõiki vene normistikke. Ja OSi normid jääksid sootuks rakendamata. Muidugi oleks see vaid nonsenss.

Olgu rõhutatud, et protestimisõigus on peamiselt just objektiivse õiguse kaitsevahend. Ja autonoomia mõte sisaldubki selles, et teatavaile ühikuile omistatakse õigus iseseisvalt luua oma objektiivset õigust. Riigivalve ülesandeks on vaid kontrollida sellise objektiivse korra loomise seadusepärasust⁸³. Selle vaate on võtnud omaks ka OS, laiendades, s. o. mitte kitsendades protestimisõigust ka määruste suhtes.

Ülalseletatust nähtub, et eesti administratiivkohtu ülesandeks on muu seas ka määruste seadusepärasuse kontrollimine protestimise korras.

Sugugi ei pea paika arvamused, et 1929. aasta AKK muun-

⁸² Vrd. 1924. aasta Riigikohtu otsused, 1925, lk. 76 j. — 1923. aasta Riigikohtu otsused, 1924, lk. 92 jj. — Riigikohtu adm. osak. toim. nr. 210, 1921. a. Olgu tähendatud, et osundatud kohtuotsuse viitamine RT 1919, 1, I, 1 ei ole õigustatud. OS on ju Ajutise seaduste ja administratiivkorraduste väljaandmise ja väljakuulutamise korra suhtes *lex specialis*, ühtlasi *lex posterior*. — Riigikohtu adm. osak. toim. nr. 300 ja 721 1921. a.

⁸³ Vrd. A.-T. Kliimann, „Vaba kaakutus“ ja selle kohtulik kontrollimine. Aratrükk „Õigusest“ nr. 3, 1928, lk. 5 j.

damisseaduse § 2. esinev term „määrus“ ei tähendavat tõelist määrust (postanovlenie, Verordnung, règlement) üldaktina. Ja seda nimelt sel kaalutlusel, et muidu saaksime vastasel korral mõttetuse: määrus olgu kokkukõlas määrusega. Seaduse ütlust: „Protestida ja kaevata administratiivasjus võib... otsuste, korralduste ja määruste peale... kui selles avaldub maksvate seaduste või määruste rikkumine...“ saab mõista kaht moodi. Esiteks kui mainitud arvatavat „mõtetust“, s. o. nii, et määrus olgu sobiv määrusega. Sest miks ei peaks olema mõeldav, näiteks, sadamakapteni määrus, mis on antud kokkukõlas vabariigi valitsuse sellekohase määrusega. Teiseks osundatud ütlus ei räägi mitte üksi määruste määrusepärasusest, vaid ka määruse seadusepärasusest. Määrused peavad ju ometi sobima seadustega!

§ 11. Subrogatiivne juht. — Eelmisele küsimusele lisaks esitame veel näitena subrogatiivse juhu AKK ja AKK muutmise seaduse vastavate normistikkude näol.

Riigikogu poolt 8. veebruaril 1929. a. antud Administratiivkohtukorra muutmise seadus sisaldab AKK suhtes kaht liiki muundusi. Oma esimeses jaotuses ta tahab olla derogatiivne §§ 2, 4 ühes märkmeaga, 5, 6, 11, 14, 31 ja 38 suhtes. Oma teises jaotuses ta tahab olla subrogatiivne, täiendades AKKd §§ 6, p. 1 ja 11, p. 1—6 lisamisega.

Kuid see uue seaduse teine jaotuski ei ole täiel määral subrogatiivne. See asjaolu tekitab tarbe võtta see seaduse osa analüüsimisele. Teatavasti toimub konkreetsete küsimuste lahendamine subrogatiivse muunduse juhtudel täiesti teisiti kui muil muunduse juhtudel.

Analüüsides uue seaduse täiendusparagrahvi 6, p. 1., leiame tema sisu olevat mitte subrogatiivse, vaid derogatiivse. § 6, p. 1. deklareerib nimelt, et administratiivkohtute kompetentsi määritlemine võib toimuda ka eriseaduste kaudu. Selle täiesti tarbetu §i sisu oli osaliselt juba väljendatud AKK § 4. märkmeaga, mille uus seadus tühistas.

§§ 11, p. 1 — 11, p. 6 on derogatiivne ses osas, milles määritletakse haginõuete esitamise korda. Nimelt tühistatakse AKKs maksev kord selles mõttes, et praegu kirjutatakse kaebused ja protestid küll vastava asjaomase kohtu nimele, kuid esitatakse üldreeglina neile asutisile ja ametnikele, kelle tegevuse peale kaevatakse või protestitakse. Sellest konst-

rueerib erandeid § 11. p. 5 teine lõige, loendades juhtusid, millal võib haginõuet esitada otseteed asjaomasele kohtule.

Subrogatiivne on uue seaduse teine jaotus vaid ses osas, milles määratakse administratiivaktide põhistamistarvet, protestide-kaebuste hülgamise (seismajätmise ja tagasilükkamise) korda ja haginõuete tähtaegade uuendamise võimalust.

Uus seadus on muu seas derogeerinud ka AKK §§ 31 ja 38. See tegu on seadusetechniliselt täiesti ekslik, sest neid paragrahve ei ole enam olemaski. Juriidiliselt on kujuteldamatu, et seda, mis kord juba tühistatud, saaks veel kord tühistada. Seega AKK muutmiseseadus 1929. aastast on muutnud olemasolematut. Olemas olid juriidiliselt AKK vastavaid tühistatuid paragrahve asendavad kolm uut 1924. aasta Kohtumaksude ja -kulude seaduse kolmandas jaotuses (§§ 31, 37 ja 38)⁸⁴. Ka iseäraline on selle man veel see, et uue seaduse § 38 on täppis äratrükk viimasenamainitud seadusest.

(Lõpp.)

Kaubanduseõiguse allikaist Eestis.

Kuivõrt maksavad meil end. vene kaubanduseadused?

Valter Nõges.

Sissejuhatuseks.

§ 1. Küsimuse ulatus.

I. Friedrich Georg Bunge (1802—1897), Balti Era-seaduse koostaja ning Tartu ülikooli end. professor, väidab õigusega sissejuhatuses ühele oma uurimusist balti õiguseallikate kohta muu seas järgmist: „Untersuchungen über die Quellen eines positiven Rechts sind die unerlässlichste Grundlage einer wissenschaftlichen Bearbeitung desselben...“¹ Kuid see ülesanne rakendatuna käesolevale juhule ei osutu kuigi kergeks: 1) meie kaubanduseõiguse allikad ei ole ühise päritoluga: osa neist põlvneb rootsi ning veel varasemast ajast, teise osa pärisime end. Vene riigilt ning

⁸⁴ RT 1924, 81/82, I, 47.

¹ Bunge, F. G. — Beiträge zur Kunde der Liv-, Esth- und Curländischen Rechtsquellen“, Dorpat 1831.

viimase osa isaks on meie seaduseandlus; 2) nad ei moodusta enesest tervikut, nagu seda võime öelda balti tsiviilõiguse kohta; 3) mõne kaubanduseõiguse allika, näit. Vene Ustav Torgovyj,³ maksvuse ning kohaldamiskorra ja -astme suhtes valitsevad tõsised lahkkelid. Käesolevas arutelus mõistame kaubanduseõigust tema laiemas mõttes, sellisena nagu teda käsitletakse ülikoolides õigusteaduskonna õppeainena: ta on eraõigus, mis normib eriliselt kaubanduslikku käivet ja mis vaatleb ühtlasi vekslit ning mereõigust.

II. Kaubanduseõiguse allikaiks on seadus ja tava. Põhiseaduse 4. §-i järgi maksavad meil Eestis tema enese organite poolt antud või tunnustatud seadused. Viimased on leidnud määritelu Ajutistes administratiivseadustes, vastavalt sellele Eesti Ajutise Valitsuse poolt 19. novembril 1918. a. antud seadusele maksavad meil kõik need seadused, mis 24. oktoobrini 1917. a. jõus olid praeguse Eesti vabariigi piires, niivõrt kui nad pole muudetud hiljem³.

Praeguse Eesti vabariigi ühes osas, nimelt Petserimaal ja Narvatagusel maal, maksid 24. oktoobrini 1917. a. vene, s. t. üleriiklikud seadused puhtal kujul, sest Petserimaa oli end. Pihkva kubermangu osa, kuna Narvatagune kuulus end. Petrogradi kubermangu alla⁴.

Kuid praeguse Eesti vabariigi suuremas osas, moodustatud end. Eestimaa ja poolest Liivimaa kubermangust, maksid 24. oktoobrini 1917. a. osalt üleriiklikud, osalt aga kohalikud balti seadused. Selle osa suhtes ongi vaieldav end. vene kaubanduseseaduste, eriti Vene Ustav Torgovyj, maksvuse ulatus: 1) on nad kohaldatavad siin kui *ius generale* ja kohalik õigus ainult erandina kui *ius singulare*; 2) või on jõus siin end. vene kaubandusseadusist ainult need, mille maksvus on laiendatud erinormiga sellele end. Vene riigi territooriumi osale; 3) või tuleb meil omaks võtta mingisugune vahemine seisukoht. Käesoleva töö ülesanne ongi lahenduse otsimine eelöeldule.

³ Svod Zakonov, tom XI, tšast 2., izd. 1903. goda; ka edaspidi tsiteerin seda väljaannet.

⁴ RT 1918, 1: „Ajutised administratiivseadused“, 1. seaduse 2. §.

⁵ Vrd. RT 1920, 129/130, I, 254, II. Aeg oleks ammugi maksmat panna üle riigi ühtluse ka eraõiguse valdkonnas.

§ 2. Literatuuri ülevaade.

I. Kirjandus selle küsimuse kohta koostub vaid kuuest ajakirjaartiklist, mõnest katkendist balti juristide töist ning üksikuist paarirealist märkmeist vene õpetlaste kaubanduseõiguse kursustest, — ja see on kõik.

Võiksime küll arvata, et selline autoriteet kohaliku õiguse valdkonnas kui F. G. Bunge, annab meile täpsa vastuse esitatud teemale, kuid tutvudes tema töödega, ei leia me neist tema kindlat seisukohta selles küsimuses. Ühes oma vanemas töös: „Darstellung des heutigen russischen Handelsrechts, mit Rücksicht auf die deutschen Ostseeprovinzen“ (Riga 1829), mis on esimeseks pääsukeseks vene kaubanduseõiguse literatuuris⁵, annab Bunge võrdlemisi täieliku kohaliku kaubanduseõiguse allikate loendi⁶. Artiklis „Ueber die Anwendbarkeit der deutschen Reichsgesetze in den deutschen Ostseeprovinzen“ Bunge otseselt kinnitab, et kaubaseltsingutele on kohaldatav meil saksa impeeriumi 1512. a. seadus⁷. Kuid oma raamatus: „Das liv- und esthländische Privatrecht“ (II Aufl., Reval 1847) asub Bunge juba teisele seisukohale. Ta väidab selles, et kaubaseltsingutele, krediitdokumentidele, äriteenijate lepingutele ja t. s. on kohaldatav „peamiselt“ Vene Seaduskonnas (VSK, Svod Zakonov) leiduv vene õigus.⁸ Mereõiguslike lepingute, nagu kindlustuse, bodmeri ja t. s. kohta olevat maksev Liivimaal Riia linnaõigus (V raamat) ja siis vene õigus (VSK XI k., 2. j.), Eestimaal aga veel Lüübeki linnaõigus (VI r.) ja Hansa 1614. a. mereõigus; Rootsi 12. juuni 1667. a. mereõiguse kohta tähendab Bunge, et sellele ei viita enam uusim praksis⁹.

⁵ Vrd. prof. Šeršenevitš, G. — „Kurs tolgovago prava“, I, k., Riia 1924, lk. 126. Tsiteeritud töös peatub Bunge peaaegu erandita avalik-kaubanduseõigusel.

⁶ Bunge — ülaltsiteeritud teoses, lk. 16—19.

⁷ Bunge, F. G. ja Madai, C. D. poolt välja antud koguteoses: „Theoretisch-practische Erörterungen aus den in Liv-, Esth- und Curland geltenden Rechten“, I k., Dorpat ja Leipzig 1840, lk. 302. Mainitud artiklis Bunge ütleb 1512. a. ja teiste saksa seaduste kohta: „... warum man zur Begründung derselben gemeiniglich nur „die Praxis“ anführt, da sie doch ohne allen Zweifel durch die gedachten Reichsgesetze eingeführt sind?“ (lk. 308).

⁸ Bunge — ülaltsiteeritud teoses, § 215, märkuse c 3. lõige.

⁹ Ibidem — § 215, märkuse c 2. lõige.

II. Terve rida juriste — prof. A. Fedorov¹⁰, A. Rezon¹¹, A. Lavrentjev¹², V. Bukovskij¹³, P. Beljaev¹⁴ — asuvad seisukohal, et end. Baltimaa kubermangudes maksis vene kaubanduseõigus üldreeglina kui *ius generale*, kuna aga kohalikud seadused olid kohaldatavad kui *ius singulare* ainult neile määratud erijuhtudel. Oma vaate põhjenduseks viitavad nad kõik peamiselt Kohaliku Seaduskonna (KSK, Svod Mestnyh Uzakonenij gubernij Ostzejskih, izd. 1845. goda) I köitesse paigutatud sissejuhatusetele, eriti aga selle 3. §-ile; mõned veel BES-e §§-ide 4266., 4362. ja 4363. märkustele. Rezon ja Lavrentjev püüavad tõestada ajaloolise uurimisega vene kaubanduseõiguse üksikute instituutide ja seaduste maksimahakkamist Baltimail.

Kuid arvuliselt suurem hulk juriste — prof. Šeršenevitš¹⁵, prof. Vs. Udintsev¹⁶, prof. A. Kaminka¹⁷, prof. P. Rehme¹⁸, prof. A. Nevzorov¹⁹, prof. C. Erdmann²⁰,

¹⁰ Fedorov, A. — „Vvedenie v kurs trgovago prava“, Odessa 1901, lk. 121 jj. Üksikasjalikumalt käsitleb Fedorov vene üleriikliku ja kohaliku õiguse vahekorda oma töös: „Vvedenie v kurs graždanskago prava Pribaltijskih gubernij“, Odessa 1898, lk. 65—68.

¹¹ Rezon, A. kahes artiklis: 1) „O trgovom prave v Pribaltijskih gubernijah“ (Zurnal graždanskago i ugolovnago prava, 1891, 3. r., lk. 71—111) ja 2) „O graždanskom prave v Pribaltijskih gubernijah“ (ibidem, 1890, 1. r., lk. 61—83), milles kaubanduseõigusele on pühendatud viis viimast lehekülge.

¹² A. Lavrentjevs — „Tirdsneezibas teesibu avoti Latvijā“ („Kaubanduseõiguse allikad Lätis), Läti kohtuministeeriumi teatajas — „Teesleetu Ministrijas Vēstnesis“, Riias 1920, nr. 1, lk. 22.

¹³ V. Bukovskis — „Pie jautājuma par Tirdzniecibas ustava piemērošanu Latvijā“ („Ustav Torgovyj kohaldamisküsimusest Lätis“), Läti kohtumin. teatajas „Tieslietu Ministrijas Vēstnesis“, Riga 1924, nr. 8; lk. 316—324.

¹⁴ Beljaev, P. — „Obštše-imperskij zakon i mestnye ostzeiskie uzakonenija“ (Zurnal Ministerstva Justitsii, 1898, 9. r., lk. 121—167.). Selles artiklis ei puuduta Beljaev otseselt kaubanduseõigust.

¹⁵ Šeršenevitš — l. c., I k., lk. 73.

¹⁶ Udintsev, Vs. — „Russkoe trgovogo-promyšlennoe pravo“, Kiev 1907, lk. 21 ja 22.

¹⁷ Kaminka, A. — „Otšerki trgovago prava“, SPB. 1911, lk. 40.

¹⁸ Rehme, P. — Ehrenberg'i koguteoses — „Handbuch des gesamten Handelsrechts“, I k., Leipzig 1913, lk. 324.

¹⁹ Nevzorov, A. — „Posobie k izuštšeniju trgovago prava“, Jurjev 1912, lk. 16. Prof. Nevzorov luges kaubanduseõigust ka Tartu ülikoolis.

²⁰ Erdmann, C. — „Das Verhältniss des Baltischen Privatrechts zu seinen Subsidiarrechten“, („Zeitschrift für Rechtswissenschaft herausge-

M. Trivus²¹, D. Lavrentjev²², dots. A. Loeber²³, prof. A. Nolde²⁴, A. Hasmann ja A. Nolcken²⁵, H. Lutzau²⁶ — asuvad vastasel seisukohal. Nende vaate järgi olid kohaldatavad siin erilistel ajaloolistel tingimusil eeskätt kohalik kaubanduseõigus ja vene kaubanduseaadusist ainult need, millistes sellekohane otsene tähendus, vastavalt põhireeglile: „*lex posterior generalis non derogat legi speciali priori*“ (s. t. hilisem üldine seadus ei muuda varem eriseadust). Endised kohalikud kaubanduseaadused püsivad siin jõus nende kinneldamise tõttu vene võimude poolt Baltimaade allaheitmisel Venele ning ei kaota oma maksvust seni, kuni nad pole muudetud otseselt seaduseandliku aktiga. Oma vaate tõestamiseks toetuvad nad: 1) Vene keisri 14. dets. 1842. a. käskkirjale²⁷, 2) Ts. Kp.S-e²⁸ 1805. artikli lisa 18. ja 19. §-ile, 3) Ts. Kp. S-e 1899. artikli

geben von der juristischen Facultät der Universität Dorpat“, X aastakäik, Dorpat 1891, lk. 208—217); kirjutatud vastuseks A. Rezoni eelnim. artiklile.

²¹ Trivus, M. — „K voprosu ob objazateljnoi dlja pribaltijskih gubernij obštšerusskih torgovyh zakonov“ (Zurnal graždanskago i ugovnogo prava, 1891, 9 r., lk. 55—66; kirjutatud vastuseks A. Rezoni kahele eelnim. artiklile).

²² Lavrentjev, D. — „Torgovoe pravo“, 1913, lk. 9.

²³ Loebers, A. — „Tirdniecibas tiesibu pārskats“ („Kaubanduseõiguse ülevaade“), Rīgā 1927, § 10. Loeber on praegune Läti ülikooli kaubanduseõiguse dotsent.

²⁴ Nolde, A. — „Otšerki po istorii kodifikatsii mestnyh graždanskikh zakonov pri grafe Speranskom“, vyp. II: „Kodifikatsija mestnago prava pribaltijskih gubernij“, SPB. 1914, lk. 507, 508. Peatub BES-e §§-ide 4266, 4362 ja 4363 märkuste tähenduse selgitamisel.

²⁵ Hasmann, A. ja Nolcken, A. — Položenija o preobrazovanii sudebnoi tšasti i krestjanskikh prisutstvennyh mest v Pribaltijskih gubernijah i pravila o privedenii oznatšennyh položenij v deistvie. S izloženiem soobraženij, na kojih oni osnovany“, izd. 2., SPB 1890, lk. 261 märkus.

²⁶ Lutzau, H. — „Ein Beitrag zur Lehre von den Quellen des in den russischen Ostseeprovinzen geltenden Handelsrechts“ („Blätter für Vergleichende Rechtswissenschaft und Volkswirtschaftslehre“, herausgegeben von Dr. F. Meyer, Berlin, 4. aastakäik (1908/1909) nr. 4—6; 5. aastakäik (1909/1910) nr. 7—9).

²⁷ Seaduste Täiskogu (PSZ, Polnoe Sobranie Zakonov) nr. 16331. Vt. ka „Livländische Gouvernements-Regierungs-Patente“, 16. märtsi 1847. a. patent Nr. 18.

²⁸ Ustav graždanskago sudoproizvodstva, izd. 1914; ka edaspidi tsiteerin seda väljaannet.

lisa 22. §-ile, 4) 1889. a. kohaliku kohtureformi teostamise seaduse 77. §-ile²⁹, 5) nim. kohtureformi seaduste kommenteerijate Hasmani ja Nolckeni vaatele³⁰, 6) kohalikule, eriti Riia linnakohtute praksisele jne. Ühtlasi esitavad nad, eriti prof. Erdmann ja Trivus, argumente vastasseisukoha toetuspunktide ümberlükkamiseks.

Ipeatükk. Kas maksavad meil end. vene kaubanduseseadused kui *ius generale*?

§ 3. Kaubanduseõiguse allikad Liivi- ja Eestimaal viimaste ühendamise momendil Vene riigiga.³¹

I. Kui 1710. a. vallutati Liivi- ja Eestimaa Vene riigi poolt, maksid seal mitmesugused kaubanduseõiguse koodeksid ja seadused, mis olid kohaldatavad kas tervel maal või ainult tema teatud osas. Esimesse liiki kuulusid rootsi päritoluga kaubanduseseadused: 1) Rootsi 12. juuni 1667. a. mereõigus ja 2) Rootsi 10. märtsi 1671. a. veksliseadustik, mis oma 30 artiklis normib niihästi materiaal- kui ka protsessuaalveksliõigust. Peale nende kahe koodeksi maksis siin veel terve rida rootsi seadusi kaubanduseõiguse alal, mis olid omandanud jõu erimäärusega või järk-järgulise retseptsiooniga. Kõik need seadused on avalik-õigusliku iseloomuga, normides tollimiskorda, merelaevade liiklemist hädaohtude eemaldamiseks jne.³²

II. Teine osa selleaegseist kaubanduseseadusist omab tähendust ainult teatud territooriumile:

A) Riias ja teistes Liivimaa linnades maksis Riia linnaõigus, mille viies raamat reguleeris mere-

²⁹ Hasmann ja Nolcken — l. c., lk. 661.

³⁰ Ibidem, lk. 261 märkus.

³¹ Nende õiguseallikate loendi ja lühikese ülevaate leiame järgmistest töödtes: 1) Bunge, F. — Darstellung des heutigen russischen Handelsrechts“, Riga 1829, lk. 15—19; 2) Rezon, A. — „O torgovom prave v pribaltijskih gubernijah“ (Zurn. gražd. i ugol. prava, 1891, r. 3, lk. 73—76). Mõningat materjali selles küsimuses pakub 3) Kasso, L. — „Obzor Ostzejskago graždanskago prava“, Jurjev 1896, samuti 4) O. Schmidt — „Rechtsgeschichte Liv-, Esth- und Curlands“ (Dorpater Juristische Studien, III k., 2. ja 3. vihk) Jurjev 1894.

³² Vrd. Rezon — o. c., lk. 73 märkus; Kasso, A. — l. c., lk. 31 j. Need mereõigusesse puutuvad seadused on välja antud koos rootsi mereõigusega saksakeelses tõlkes Riias 1707. a. Nölleri poolt.

(1.—7. peatükini) ja vekslisõigust (8. ptk.), viimane oma 9-sas artiklis räägib vekslis aktseptist ja protestist ning seab üles põhimõtte, mille järgi keegi pole kohustatud maksma vekslit järgi enne tähtpäeva. Riia linnaõigusest leiame peale materiaalkonkursisõiguse kohta käivate seaduste (III r., X ptk.) üksikuid norme maksujõuetuse protsessuaalse külje reguleerimiseks (II r., XV ptk., 8. ja 9. art.; XXXII ptk., 10. art.).

B) Tallinnas ja teistes Eestimaa linnades maksis³³: 1) Lüübeki 1586. a. linnaõigus, mille VI raamat räägib mereõigusest; 2) Hansa mereõigus (hansische Schiffsordnungen von 1591 und 1614); 3) Lüübeki mere kohtupid. seadustik (Seegerichtsprocessordnung) 1655. a.; 4) Lüübeki 1662. a. veksliseadustik, 1669. a. täiendustega, — mis sisaldab ainult nõudekorda vekslite järgi; 5) 12. märtsi 1706. a. konkursiseadustik, normis materiaalkonkursisõigust, — protsess toimus tava põhjal.

III. Üldmainitud seadustikud normivad mere-, vekslis- ja konkursisõigust, kusjuures esimene neist on saanud üksikasjalikuma ning täielikuma käsitluse osaliseks. Peale nende võiksime nimetada veel: 1) Die Königl. Wetteordnung der Stadt Riga — 10. okt. 1690, 2) Handelsordnung der Stadt Riga — 1765, 3) Verordnung des Raths der Stadt Riga — 1797, 4) Ritter- und Landrecht des Herzogthums Esthen (6. r., 5. ptk.) ja t., kuid need sisaldavad peamiselt norme avalik-kaubanduseõigusest: kauplemise õigusest, selle õiguse omandamisest, kaaludest ning mõõtudest jne.

§ 4. Kohalikkude õiguste kinneldus Baltimaade ühendamisel Veneriigiga.³⁴

³³ Vrd. Bunge — „Quellen des Revaler Stadtrechts, I—II, 1844/1847; O. Schmidt — l. c., § 80. Ainult Narva linna kohta ei saa seda täiesti täpsalt öelda: „Nur Narva wurde durch ein Privilegium König Johannes III. der Gebrauch des schwedischen Stadtrechts verliehen, welche das früher daselbst geltend gewesene kübische Recht verdrängte“ (ib. § 80), kirjutab O. Schmidt. Kuid teises teoses: „Istoritšeskie svedenija ob osnovanijah i hode mestnogo zakonodateljstva gubernij Ostzejskih“ SPB. 1845, leiame märkuse, et Rakveres ja Narvas maksnud Tallinna õigus; 1626. a. antud Narvale õigus tarvitada rootsi linnaõigust (Stadt-Lag) tema privileegiumide allesjätmisega; Paide elanikud allunud Eestimaa õigusele (l. c., lk. 172).

³⁴ „Istoritšeskie svedenija ob osnovanijah i hode mestnogo zakonodateljstva gubernij Ostzejskih“, SPB. 1845; see teos on ilmu-

I. Politilised kaalutlused sundisid sageli vahetuvaid Baltimaade vallutajaid — Taani, Poola ja Rootsi kuningaid — kinneldama kohalikele elanikele nende religiooni, ametiasutiste, privileegiumide ning siiani maksnud õiguse puutumatus.³⁵ Samuti toimivad venelased, kui Põhja sõja lõpptulemusena Liivi- ja Eestimaa muutuvad Vene riigi provintsiks. Maa vallutamise eel saadeti universaale, milles Peeter Suur töötab kohalikele elanikele, nende astumisel Vene kodakondsusse, säilitada nende usundi ning kinneldada nende õigused ja privileegiumid.³⁶ Linnade alistumisel (Tartu — 1704. a.; Riia, Pärnu, Tallinna — 1710. a.) vene sõjavägedele, sõlmisid nende kindluste rootsi väepealikuist ülemad venelastega lepingud, kapitulatsioonid, milles välja tingiti linnaelanikele nende privileegiumide, religiooni, vabaduste, õiguste ja tabade, kohaliku kohtupidamis-korra, saksa keele kui asjaajamisekeele ja t. s. eesõiguste säilitamise.³⁷ Nende kapitulatsioonide kõrval esitasid Liivi- ja Eestimaa rüütelkond, samuti Riia ja Tallinna saadikud, vene vägedeülemjuhatajale rea n. n. akordpunkte³⁸, millega nõutati samu õigusi kui kapitulatsioonideski. Suurem osa neist leidiski esialgse heakskiitmise vene kindralite Šeremetjevi ja Bauri poolt, ja osa neist kinneldati lõplikult Peeter Suure poolt 12. oktoobril 1710. a.³⁹ Varsti peale läbirääkimisi akordpunktide üle järgnesid Peeter Suure armuürikud (žalovannye graamoty, Gnadenukunder)⁴⁰: Liivimaa rüütelkonnale (PSZ 2301) ja Riia linnale (PSZ 2302) — 30. sept. 1710, Eestimaa rüütelkonnale (PSZ 2495) — 1. märtsil 1712

nud ka saksa keeles G. Breverni tõlkes pealkirjaga: „Geschichtliche Uebersicht der Grundlagen und der Entwicklung des Provinzialrechts in den Ostseegouvernements“, St.-Peterburg 1845; edaspidi tsiteerin venekeelset väljaannet lühendiga: „Istoritšeskija svedenija...“ Bunge — „Chronologisches Repertorium der russischen Gesetze und Verordnungen für Liv-, Esth- und Curland“, k. I, Dorpat 1823. Beljaev — o. c., lk. 126 jj.

³⁵ Vrd. A. Kasso — l. c., lk. 25, 28 ja 41; O. Schmidt — l. c., §§ 61, 73, 95.

³⁶ Näit., Tallinna linnale 16. aug. 1710. a. (PSZ 2287). Vrd. „Istoritšeskija svedenija...“ lk. 89—93.

³⁷ PSZ 2277, 2286, 2297. Tartu linna kapitulatsioon ei ole trükitud Vene Seaduste Täiskogus; vrd. „Istoritšeskija svedenija...“ lk. 94, märk. 4.

³⁸ „Istoritšeskija svedenija...“ lk. 97—112; Bunge — l. c., lk. 1 jj.

³⁹ Vrd. näit., PSZ. 2303, 2304.

⁴⁰ „Istoritšeskija svedenija...“ lk. 112—114; Kasso — l. c., lk. 47, 48.

ja Tallinna linnale (PSZ 2501) — 13. märtsil 1712. Ka neis kinneldati kohalikele elanikele nende religioon, privileegiumid ja senimaksnud õigused ja tavad. Sama põhimõtte leidis väljendi ka 30. aug. 1731. a. Nystadti rahulepingu 9. artiklis.⁴¹ Selliseid kinneldusakte andsid Liivi ja Eestimaa rüütelkonnale ja linnadele Peeter Suure järeltulijad; viimane neist kuulub Vene keisrile Aleksander II-le.⁴²

Ülalloendatud universaalid, kapitulatsioonid, akordpunktid, kuid peamiselt armuürikud moodustavadki selle Magna Charta, millega kinneldati kõik need kaubanduseeadused ja tavad, mis maksid Baltimail 1710. a. selle territooriumi liitmise momendil Vene riigiga. Praegutehtud järeldus on üldtunnustatud, sest tema vastu ei vaidle vene juristidest isegi need, kes igati püüavad kärpida kohaliku õiguse maksvuse ulatust.⁴³ Neile kinneldusaktidele antakse seaduse jõud, kuna nad on alla kirjutatud keisri enese poolt. See vaade leiab tõestamist ka hilisemais käskkirjades — näit. 1. jaan. 1831. a. ja 12. dets. 1834. a. omis, millega välja anti Vene Seaduskond (VSK) —, milles räägitakse kohalikest seadusist, kuhu kuuluvad ka balti kohalikud normid, nagu see ilmneb VSK-na koostamise põhireegleist.

II Õiguste ja privileegiumide kinneldamine toimus teatud tingimusil, klausliga. Tunnistati maksvaks ainult need kohalikud seadused ja tavad, mis ei riivanud Vene keisri ja riigi põhiõigusi, mis olid kokkukõlas vene üldseaduste ja määrustega ja mis olid vastuvõetavad Vene valitsusele ja tolele ajale.⁴⁴ Järelikult jäeti kinneldamata: 1) Vene riiklikule korrale vasturääkivad kohalikud seadused ja tavad

⁴¹ PSZ 3819; vrd. „Istoritšeskija svedenija...“ lk. 115.

⁴² „Istoritšeskija svedenija...“, lk. 115—118.

⁴³ Vrd. Beljaev — l. c. lk. 147 jj.; Mihajlov, M. — „Lektsii mestnyh graždanskij zakonov“, I väljaanne, SPB. 1860, lk. 65; Fedorov, A. — „Vvedenie v kurs graždanskago prava Pribalt. gub.“, lk. 29; Danevskij — „Ob istotšnikah mestnyh zakonov“, lk. 39—40.

⁴⁴ Vrd. näit., Peeter Suure armuürikut Liivimaa rüütelkonnale 30. sept. 1710. a. (PSZ 2301), Aleksander II oma samale rüütelkonnale PSZ II nr. 30185. Sääraste klauslitega kinneldasid kohalikku õigust ka Taani, Poola ja Rootsi kuningad. Näi näit., Karl XI armuürikus Liivimaa rüütelkonnale 10. mail, 1678 toimub see järgmise klausliga: „Uns sonsten hiebei und Unsares Reichs Hoheit und Gerechtigkeiit vorbehaltend und nicht zum Praejudice oder Schaden.“ Vrd. „Istoritšeskija svedenija...“ lk. 113 märkus; Haruzin — „Balt. konstitutsia“, lk. 49—50.

ja 2) maksvuse kaotanud, iganenud seadused. Kohaliku õiguse vasturääkivust Vene riigi korrale, s. t. põhiseadustele ja seaduseandluse üldisele vaimulaadile, tuleb mõista kõige üldisemais joonis.⁴⁵ Teisest küljest säilitasid Vene keisrid nende klauslitega eneste õiguse Baltimaile uute seaduste väljaandmiseks, seniste muutmiseks jne.⁴⁶

III. Nii siis, Baltimaade liitmisel Vene riigiga osa siin maksnud seadusist asendati täielikult vene õigusega, teine osa muudeti osaliselt, kuna kolmas osa jäi maksma endisel kujul. Keiserliku kantselei II osakonna tööaruannetes on loendatud seadused nendesse liikidesse kuuluvuse järele.⁴⁷ Esimesse liiki kuulusid põhiseadused, riiklikkude ametiasutiste ja riigiteenistuse kohta käivad seadused j. t.; teise liiki — seadustikud sunniste, heakorra j. t. kohta. Viimases seaduste liigis, mis jäid jõusse endiselt, loendatakse: 1) kohtu- ja politseiasutiste ning 2) seisuste kohta käivad seadused, 3) tsiviilseadused ja 4) tsiviil- ja kriminaal-kohtupidamise seadused, olgugi mõningate muudatustega viimastes. Vene eraõiguslikest seadusist oli ainult mõne üksiku maksvus laiendatud Baltimaade kohta.⁴⁸ Nim. kantselei tööaruannetes ei räägita midagi kaubanduseseadusist. Mis põhjusel see sündis, sellest järgmises §-is.

§ 5. Kuivõrt on õigustatud viide Kohaliku Seaduskonna Sissejuhatusetele end. vene kaubanduseseaduste kohaldamiseks siin?

I. Baltimail maksnud õiguste kinneldamisfaktist Peeter Suure ja ta järeltulijate poolt *statu quo ante* järgneb isenesest, et end. kaubanduseseaduste muutmiseks on vajalik vähemalt seaduseandluse eriakt. Kui iga end. üleriiklik kaubanduseseadus omaks maksvust *eo ipso* ka Baltimail, mis tähendus oleks jäänud siis veel kohaliku õiguse kinneldusele Vene keisrite poolt? Selliseks Vene seaduseandliku

⁴⁵ Vrd. Beljaev — o. c., lk. 149; Istor. svedenija...“ lk. 206, 219.

⁴⁶ Vrd. Bunge — „Chronologisches Repertorium...“ I k. sissejuhatus lk. LXIV.

⁴⁷ Vrd. „Istoritšeskija svedenija...“ lk. 191, 192.

⁴⁸ Näit., 28. juuni 1787. a. manifest (PSZ 16551) ja 21. juuni 1815. a. seadus kümneaastase aegumise kohta ja m. t. Vrd. Fedorov — „Vvedeniye v kurs gražd. prava...“ lk. 30, märk. 2; Nevzorov, A. — „Konspektivnoe izloženie istorii istotšnikov mestnago prava gubernij Pribaltijskih“, Jurjev 1903, lk. 25.

võimu eriaktiks, mille järgi omandasid maksvuse siin end. vene kaubanduseeadused kui *ius generale*, osutub mõne juristi — prof. Fedorovi⁴⁹, Bukovski⁵⁰, Rezoni⁵¹ — arvamuse järgi Kohaliku Seaduskonna (KSK) I kõitesse paigutatud sissejuhatus, eriti selle 3. §. Samal seisukohal näib asuvat ka meie Riigikohus⁵². Teatavasti KSK-na I ja II köide astusid seaduslikku jõusse Baltimail 1. jaanuarist 1846. a. Vene keisri Nikolai I 1. juuli 1845. a. käskkirja (PSZ 19146) põhjal. Tugedes neile põhjendele järeldebki Rezon⁵³, et 1845. a. alates maksavad siin kõik vene üleriiklikud kaubanduseeadused, ainult need välja arvatud, milles sellekohane otsene tähendus. Millest räägib siis KSK-na sissejuhatus?

Vastavalt selle sissejuhatus 1. §-ile, mis kordab Vene põhiseaduste⁵⁴ 89. ja 90. artikli sõnastust, maksavad Vene impeeriumis seadused kas ühtlase jõuga üle kogu riigi või kohalikkude muudatuslega selle mõnes osas. — § 2 järgi nimetatakse neid muudatusi üldseadusis kohalikeks, mis on kohaldatavad ainult neile määratud kubermangudes ja ainult neile ette nähtud juhtudel, kus nad maksavad erandina üldreegleist; kõigil muil juhtudel säilitavad Vene riigi üldseadused oma täieliku maksvuse ka neis kubermangudes. — Selle sissejuhatus viimases, 3. §-is loendatakse Liivi-, Eestija Kuramaal ning Narva linnas maksvaid kohalikke seadusi, millistest moodustubki KSK, kuhu kuuluvad: 1) ametiasutiste seadustik (Behörden-Verfassung), 2) seisuste seadused, 3) tsiviilseadused, 4) tsiviil- ja 5) kriminaalkohtupidamise seadused.

II. Neist §-idest järeldebki prof. Fedorov, Bukovski ja Rezon järgmist. KSK-na sissejuhatus 3. §-is, milles loendatakse kohalikud seadused, ei räägita üldse kaubanduseeadusist, samuti nad ei mahu tsiviilseaduste mõistesse, kuna VSK-na terminoloogia järgi erinevad kaubanduseeadused tsiviilõiguslikest. See nähtub asjaolust, et kauban-

⁴⁹ Fedorov — „Vvedenie v kurs torgovago prava“, lk. 121, 122.

⁵⁰ Bukovskis — o. c., lk. 322.

⁵¹ Rezon — „O graždanskom prave v Pribalt. gub.“ (Žurn. gražd. i ugolovn. prava, 1890, 1. r., lk. 80)

⁵² Riigikohtu otsused 1920—1, 1924—41.

⁵³ Žurn. gražd. i ugolovn. prava, 1891, 3. r., lk. 71.

⁵⁴ Osnovnye Gosud. zakony, izd. 1906, VSK I k., 1. j.

duseseadused pole mahutatud VSK-na 1842. a. väljaande X köitesse, mis kannab pealkirja „Tsiivil- ja rajaseaduskond“; vaid on paigutatud VSK-na XI köitesse, mis sisaldab riikliku heaolu (blagoustroistvo) seadustikud. Järelikult, vastavalt 2. §-ile neil juhtudel, mis pole leidnud normimist KSK-nas, kuhu tuleb asetada ka kaubanduseõigus, on kohaldatav üleriiklik õigus, s. t. VSK-na XI köitesse paigutatud Ustav Torgovyj, viimasest ei oma siin maksvust ainult need normid, milles sellekohane otsene tähendus. Nii siis, üleriiklikud kaubanduseseadused on kohaldatavad Baltimail üldreeglina, kuni pole tõestatud, et mõni neist pole maksev siin seaduseandja enese tahtel.

III. Säärase põhjenduse vastu vaidleb kindlikult Trivus⁵⁵. Ta küsib, on siis see asjaolu, et kaubanduseseadused on paigutatud VSK-na XI, aga mitte X köitesse, mõõduandev Ustav Torgovyj kohaldamiseks Baltimail? Pole kellelegi teadmata, kui kõikuval alusel baseerub VSK-na süsteem: tema tsiviilõiguslikke norme leiame pea igast köitest. Kas võime väita, et Ustav Torgovyj ja võõrusundite seadustik, mis asuvad VSK-na ühes ja samas köites, on sisult enam sugulased, kui sama Ustav Torgovyj ja Tsiivilseadustik, millised paigutatud kumbki iseköitesse? Selliseil tingimusil on väga hädaohtlik ning kasuta viidata VSK-na süsteemile, mis ei suuda kõigutada iga juristi teadvuses püsiva vahenditu sideme tähendust kaubanduse- ja tsiviilõiguse vahel. Säärased on Trivuse vastuväited.

IV. Rezoni ja prof. Fedorovi vaatega ei lepi ka prof. Erdmann.⁵⁶ Tema arvamuse järgi kattuvad kaubanduseseadused oma mõistelt täielikult tsiviilseadustega, sest: 1) kaubatoiming on vaid tsiviilõigusliku vastava toimingu alaliik, nii nagu seda käsitletakse ka paljudes õpikuis; 2) kaubanduse-, vekslid ja mereõigus akadeemiliste distsipliinidena on eraldatud üldtsiviilõigusest, väljudes puht-otstarbekohasuse seisukohast, kuid mitte loogilisil kaalutusil; 3) BES-es on arvukas hulk puht-kaubanduseõiguslikke norme. Lähtudes sellest, et kaubanduseõigus on esitatud mõttes ka tsiviilõigus, järeldeb prof. Erdmann, kaubanduse-

⁵⁵ Trivus, M. — o. c., lk. 57.

⁵⁶ Prof. Erdmann — o. c., lk. 216.

õigus omavat Baltimail samast erandseisukohta (Ausnahmestellung) üleriikliku suhtes kui kohalik tsiviilõiguski.⁵⁷

V. Kui ei peaks peetama küllaldaselt kaaluvaiaks Trivuse ja prof. Erdmanni väiteid prof. Fedorovi, Rezoni ja Bukovski arvamuse ümberlükkamiseks, siis lubatagu meile appi võtta KSK-na sissejuhatuse 3. §-i ajalooline tõlgendamine. Mainitud 3. § on üle võetud keiserliku kantselei II osakonna tööaruannete sellest osast, kus vene õiguse mõjupiirkond leidis lähema määritelu kohaliku, balti õiguse suhtes. Selles §-is on täpsalt loendatud need seadused, mis jäid maksuma Baltimail muutmatult. Need viis liiki seadusi — 1) ametiasutiste ja 2) seisuste kohta käivad seadused, 3) tsiviilseadused, 4) tsiviil- ja 5) kriminaalkohtupidamise seadused — krahv Speranski poolt tehtud plaani järgi, mis kinnitati Vene keisri poolt, moodustavadki KSK-na ainekogu ning see on leidnud väljendi mainitud 3. §-is.⁵⁸ Seepärast, küsimuse otsustamiseks, kas kattuvad kaubanduseseadused tsiviilõiguslikkudega KSK-na mõttes, tuleb meil tutvuda Speranski vaatega, kes on ju nim. §-i autoriks. Nagu see nähtub ajaloolisest andmeist, mõistis Speranski vene ja kohaliku õiguse kodifitseerimise töödes tsiviilseaduste all kõike seda, mida mahutavad lääne-euroopa tsiviil- ja

⁵⁷ Samas artiklis (lk. 212) avaldab prof. Erdmann arvamuse, nagu oleks mainitud sissejuhatuse kohaldatav ainult KSK-na I-le ja II-le köitele mitte aga III-le, millel oma eriline sissejuhatuse: „v. Raison vergisst bei seinem Hinweis auf das Voraussenden der Einleitung von Band I des Prov.- R. woraus er den Schluss zieht, dass die Einleitung nicht zu Band I allein gehören könne, dass damals (1845) zwei Bände des öffentlichen Rechts erschienen sind mit gemeinsamer Einleitung und dass Band III (1864 erschienen) seine eigene Einleitung besitzt“ (lk. 212, märkus 6). Samal seisukohal asub ka Lutzau, H. — „Studien und Kritiken zum ostseeprovinziellen Privatrecht“, I k., Riga 1908, lk. 48. Selle vaate lükkab ümber põhjendatult prof. Fedorov — „Vvedenie v kurs gražd. prava gub. pribalt.“, lk. 66. Asi seisab nimelt selles, et vaatamata mainitud sissejuhatuse §-ide numeratsiooni vahenditule sidemele KSK-na I köitega, omab see sissejuhatuse näiliselt ühist tähendust kogu KSK-nale, iga tema köitele. See asjaolu ei nähtu ainult sellest, et see sissejuhatuse on asetatud KSK-na I köite ette, aga mitte tema koosseisu, vaid ka nende §-ide sisust, millel on täiesti üldine iseloom.

⁵⁸ Vrd. „Istoritšesk. svedenija...“ lk. 192; Keisri käskkiri Senatile 1. juulil 1845 (PSZ 19146)

kaubanduseõiguse koodeksid kokku.⁵⁹ Järelikult ei peaks olema mingit kahtlust, et KSK-na sissejuhatuse 3. §-is ette nähtud tsiviilseadused katavad täiel määral ka kaubanduseõiguslikud normid.

VI. Isegi siis, kui liitume vastasseisukohaga, võime tõestada, et KSK-na sissejuhatuse põhjal ei kaotanud maksuvust kohalik kaubanduseõigus alates 1845. a. ja seda järgmisil kaalutlusil:

1) Seaduste loend KSK-na sissejuhatuse 3. §-is ei ole piisav, täielik: seal ei loendata kõiki kohalikke seadusi, vaid ainult neid, millest pidi moodustuma KSK, nüü näit. ei nimetata seal kohalikke talurahvaseadusi, mis ometi maksid siin.⁶⁰

2) Nagu see nähtub kohaliku õiguse kodifikatsiooni kohta käivaist ajaloolisist andmeist, kavatses keiserliku kantselei II osakond välja anda kohaliku õiguse neid osi, mis moodustasid erandi vene üldõigusest ja mis ei leidnud aset KSK-nas, VSK-na lisadena, viimase plaani järele ning nende artiklite juurde, kuhu nad sisuliselt kuuluvad.⁶¹ See kavatsus on ka osaliselt teostatud: kui Baltimail 1889. a. teostati kohtureform, paigutati Ts. Kp. S-sse 1805. art. lisana: „Ajutised reeglid kaubanduseasjade menetluse kohta Baltimaade kubermangudes“, ja 1899. art. lisana: „Ajutised reeglid maksujõuetuse-asjade menetluse kohta Baltimaade kubermangudes“. Samane nähe kordub ka Ustav Torgovyj's, kus leiame Baltimaade kohta käivaid norme, näit. art. 498 ja 508 lisadena.

3) Isegi mõningas Vene seaduseandliku võimu aktis leiame kinnitust asjaolule, et oli kavatsus kodifitseerida

⁵⁹ P a h m a n, S. V. — „Istorija kodifikatsii graždanskogo prava“, II k., SPB 1876, lk. 14.; „Arhiv istoričeskikh i praktičeskikh svedenij otnosjaščihsja do Rossii“, — K a l a t š o v a, II r. (1859). lk. 4; „Obozrenie istoričeskikh svedenij o Svode Zakonov“ SPB 1833, lk. 123. jj.; Š e r š e n e v i t š — I. c., I k., lk. 49.

⁶⁰ Eestimaa Talurahvaseadus — 23. maist 1816. a. (PSZ 26278), Kuramaa Talurahvaseadus — 25. aug. 1817. a. (PSZ 27024) ja Liivimaa Talurahvaseadus 26. märts. 1819 (PSZ 27735). Hiljem nim. Eesti- ja Liivimaa Talurahvaseadus asendati uutega, nimelt 5. juul. 1856 (PSZ 30693) ja 13. nov. 1860. a. (PSZ 36312) seadustega, kusjuures Saaremaa kohta jäi maksma 26. märtsi 1819. a. seadus (PSZ 27735). Vrd. F e d o r o v — „Vvedenie v kurs gražd. prava gub. pribalt.“, lk. 31, märk. 1; lk. 42, märk. 2.

⁶¹ Vrd. „Istoričeskija svedenija...“ lk. 192.

kohalikku kaubanduseõigust.⁶² Võidakse küsida, kui Vene seaduseandluse võimul oli selline kavatsus, miks ei teostanud ta siis seda täiel määral, kas erikoodeksi või VSK-nda paigutatud lisade näol? Üksikasjalikuma vastuse sellele anname allpool, kuid siin juhime tähelepanu vaid järgmisele faktile. Juba läinud sajandist alates töötas end. Vene riigis tsiviilseadustiku eelnõu koostav komisjon, seades enesele sihiks kaotada Venes dualism eraõiguse valdkonnas ning kavatsedes laiendada osa projektis leiduvate kaubandusõiguslike normide maksvust ka end. balti kubermangude kohta, näit. seadusi aktsiaseltsingute, muutuva koosseisuga seltsingute, kindlustamise esitaja paberite ning kaubatoimingute kohta.⁶³

VII. Käesoleva peatüki arutelu lõpp-tulemusena oleme kindlaks teinud järgmised tõsiolud:

1. Liivi- ja Eestimaal, nende ühendamise momendil Vene riigiga 1710. a., maksid oma erilised kaubanduseadused ja tavad.

2. Need kohalikud kaubanduseadused ja tavad kindeldati Peeter Suure ja ta järeltulijate poolt, olgugi teatud klauslitega, millel aga ei ole olulist tähendust kohaliku kaubanduseõiguse eraõiguslikele normidele.

3. Baltimail maksnud õiguste kinneldamisaktist *statu quo ante* järgneb iseenesest, et end. kaubanduseaduste muutmiseks on vajalik vähemalt Vene seaduseandliku võimu eriakt.

4. Meile teada olevail andmeil ei ole sellist eriseadust, mis oleks tühistanud korraga kõik siin maksnud kohalikud kaubanduseadused; olgugi et mõne juristi arvamuse järgi säärane tähendus tahetakse anda KSK-na sissejuhatusele, eriti viimase 3. §-ile, ei saa me sellega nõus olla, sest mainitud artiklite põhjal ei ole end. vene kaubanduseadused kohaldatavad siin kui *ius generale*.

(Järgneb.)

⁶² Vrd. näit., 14. det. 1842. a. (PSZ 16331) käskkirja, mille juures peatume pikemalt allpool.

⁶³ Vrd. „Proekt graždanskago uloženiija“, kniga V, tom I, lk. XXXVIII; prof. Tjutrjumov — „Graždanskoe pravo“, izd. II, Tartu 1927, lk. 5.

Kirjanduse ülevaade.

Uus süütekoosseis inglise kriminaalõiguses.

Möödunud aastal võttis inglise parlament vastu seaduse, mille nimeks „Infant Life (Preservation) Act 1929“, mis loob uue süütekoosseisu — „child destruction“. Seaduse tekst kõlab järgmiselt: „Seda, kes eluvõimelise lapse elu hävitamise sihiga kutsub esile lapse surma enne kui laps elab väljaspool emaihu, karistatakse lapsehävitamise süüte eest kuni eluaegse sunnitööga (penal servitude).“ Eluvõimet, s. t. võimet elusana sündida, eeldatakse, kui ema on olnud vähemalt 28 nädalat rase. Lapse elu hävitamine on võimalik vaid ema elu päästmiseks (Arch. f. Kriminologie B. 86, H. 1).

H. M.

Potthoff-Jadesohn-Meissinger, *Rechtsprechung des Arbeitsrechtes 1914—1927*, Stuttgart, 1927, lk. 511 + LVI.

Oma tööõiguslikes korraldusis muist maist kaunis maha jäänud, Eesti peab agaralt rakenduma sellegi kultuuriala viljeldamiseks. Seks peab pidama silmas välismaade eeskujusid ning hoolsasti uurima nende sellekohaseid õiguseinstituute ja seadustikke. Kuid enne kui otsustada, millist teed minna, s. o. mida seada eeskujuks, mida laenata või üle võtta olemasoleva arendamiseks või uute seaduste loomiseks, on tarvilik tutvuda edenenu riikide selle ala tegelikkude saavutustega. Selles mõttes tulebki pidada kohaseks väga soovitada asjast huvitatuile Potthoffi j. t. teost „Rechtsprechung des Arbeitsrechtes“. Sest eriti just see teos on tööõiguslikult Eestist suuresti eespool asuva Saksamaa tõelise sotsiaalse olukorraga tutvumise parimaks vahendiks.

Mainitud teos kuulub niinimetatud kommentaarmonograafiate hulka, olgugi et ta esitatavat dogmaatilist ainetikku ei kommenteeri ega interpreteeri. Teos sisaldab nimelt Saksamaa kõigi asutiste tööõiguslikke otsustisi selle ala protseduuripäraste tüliküsimuste kohta. Neid otsustisi on kogutud kõigilt puht tööõiguslikelt erialadelt arvult üle üheksa tuhande. Nad kõik on analüüsitud ning teaduslikult korraldatud kindla teoreetilise süsteemi järgi tervelt viie tuhande viiesaja numbriga alla.

Otsustiste eneste sisu ei ole üksikasjus kirjeldatud. Kuid see just väärtuslik ongi, et nende oluline osa on esitatud ühe üldise põhimõtte näol. Et aga asjast huvitatuile võimaldada tutvuda ka vastavate otsustiste üksikasjalisema sisustikuga, on täpsalt lisandatud igale käsitletud otsustisele kõik tarvilised andmed tema leiukoha kohta. Olgu tähendatud, et kogutud on vaid need otsustised,

mis on niikuiii määratud avalikkusele põhimõttelisiks juhiseiks ja sellepärast siin-seal juba avaldatud ning tõlgendatud.

Selleks, et leida soovitud otsustist teosest endast, on vaja teada ainult kohtu nimetust ja vastavaid tüliesemeid või sellekohaseid õiguseallikaid. Neil andmeil hõlbustavad leida üksikuid otsustisi teose hästikorraldatud süstemaatne sisujuht, otsustisi teinud asutiste täielik register ja otsustamisel käsitletud õiguseallikate ning nende artiklite-paragrahvide täppis loend.

See teos on väga väärtuslik meile just sellepärast, et temas esitatud dogmaatiline ainekik võimaldab saada täieliku ja süstemaatse ülevaate Saksa sellealalisest laiaulatuslikust kohtu- ja valitsuseasutiste tegelusest. See teos võib anda meie praktikule häid juhiseid ja põhimõttelisi lähtekohti sellekohaste analoogiliste küsimuste pretsedentseks lahendamiseks. Eriti suurt kasu on temast õigusteoreetikule. Teoses esitatud tüljuhtudest nähtub, et tööõiguse alal on tegemist täiesti omapäraste ja ainulaadsete probleemidega, milliseid ei suudeta enam lahendada tavalist tsiviilõiguslike vahendite varal.

Ülalmainitud teos on käesoleva ajastu kommentaarkirjanduses tehniliselt ja eriti sisu poolest täiesti võrreldamatu. Ta on standard work ja jääb selleks. Selliste teoste väärtus ei vähene isegi siis mitte, kui nad on sisult juba täiesti vananenud, s. o. kui neis esitatud õiguslikud juhud ei evi enam tegelikku tähtsust.

A.-T. Kliimann.

Heinrich Hoeniger, **Arbeitsrecht. Die reichsrechtlichen Vorschriften über das Arbeitsverhältnis.** Berlin, Leipzig, 1929, lk. 764 + XXXII.

Freiburgi ülikooli tööõiguse professor Heinrich Hoenigeri ülalmainitud teos sisaldab Saksa liitriigi tööõiguslike seaduste ja määruste kogumi.

Teosesse kogutud ürikute ainekik on esitatud korraldatult tööõiguse süsteemi erialade järgi. Seega see teos on kasustatav süstemaatse õpperaamatuna, mille peatükid ja alajaotused sisaldavad üksi ainult normatiivsete aktide sõnasõnalisi tekste.

Teosesse on kogutud kõik liitriiklikud normistikud maksvast tööõigusest. Seega on esitatud kõik ürikud, alates 21. juuni 1869. aasta Gewerbeordnung'iga ja lõpetades 27. detsembri 1928. aasta artikliga „Anordnungen der Länder über die Übersendung und Mitteilung von Tarifverträgen“.

Teose teevad hõlpsasti kasustatavaks väga üksikasjalik esemete-register ja süstemaatne sisujuht. Lisandatud on ka tööõiguslike seaduste ja määruste kronoloogiline loend.

Ülalmainitud teos võimaldab saada täieliku pildi Saksa liitriigi

tööõigusliku seaduseandluse praegusest tasemest. Ta on hädavajalik sellele, kes tahaks õppida tundma Saksamaa sotsiaalpolitika taktilisi võtteid ja selle ala tegelikke saavutisi. **A.-T. Kliimann.**

Kriminaalõiguse reformist Saksamaal.

Käesoleva aasta 21. veebruaril lõpetas riigipäeva kriminaalõiguse komisjon kriminaalseadustiku eelnõu esimese lugemise. Sellele järgnes parlamentidevaheline, nimelt Saksa ja Austria kriminaalkomisjonide ühine nõupidamine, mille ülesandeks oli kummagi komisjoni töötulemuste ühtlustamine. Sel konverentsil, mis peeti 3. III.—5. III. Viinis, õnnestus ühist arutlust esimese lugemise korras peaaegu lõpule viia; otsustamata jäi ainult väike osa väiksema tähtsusega küsimusi.

Võib seetõttu öelda, et kriminaalõiguse reform neis maades tähtsamast ja raskemast staadiumist läbi on jõudnud.

Mis puutub eriti veel reformisse Saksamaal, siis asus parlamendi komisjon seisukohale, et otstarbekohane on loobuda esialgselt töökavast: asuda kriminaalseadustiku eelnõu teisele lugemisele alles peale karistuse teostamise seaduse ja selle ning kriminaalseadustiku elluviimise seaduse eelnõude esimese lugemise lõpetamist, et nende kui üksteisega seoses olevate ja üksteise kujunemisele vastastikku mõjuvate eelnõude arutlust üheaegselt lõpetada ja neid üheaegselt riigipäeva pleenumile esitada. See kavatsus tehti eeldusel, et veel praegune riigipäev kogu selle tööga valmis jõuab. Nähes selle lootuse mitteteostumise tõenäolisust kui ka arvestades Austria reformiteostajate soove, pidas komisjon otstarbekohasemaks kohe kriminaalseadustiku eelnõu teisele lugemisele asuda, et kõige pealt kogu reformi tähtsamat ja olulisemat osa lõpule viia.

Kuigi kriminaalseadustiku eelnõu praegusel kujul mitmeti erineb valitsuse ja ka riiginõukogu eelnõudest, on puutumata jäänud ja komisjoni poolt tunnustatud need põhimõtted, mis aluseks pandi reformile ja millega saav seadustik erineb oluliselt maksvast seadustikust, s. t. kuritegevusega võitlemise suurema individualiseerimise põhimõtte, uue seadustiku humaniseerimine võrreldes praegusega ja ühelt poolt kasvatus- ja parandusidee, teiselt poolt — kindlustusidee suurema rõhutamise nõue. Küsimused, mis esimesel lugemisel lah-tiseks või rahuldava lahendusega jäid, on mittepõhimõttelist laadi, sekundaarse tähendusega, nagu näit. mõnede kõlblusvastaste süütegude kriminaalõiguslik käsitus (pederastia, sodoomia, abielurikk), jumalamõnitus ja abort; peale selle mõned küsimused poliitiliste süütegude alalt.

Viimasel ajal on komisjon kaalunud ka küsimust, kas ei oleks võimalik kindlustada reformitöö tulevikku ohu eest, millega alaliselt ähvardab riigipäeva laialisaatmise võimalus ja mis küsitavaks teeb iga laiaulatuslikuma reformi teostamise praeguse süsteemi juures.

H. K.

**10. rahvusvaheline kriminaalõiguse ja vanglaasjanduse konverents
Praagas, 25.—30. augustini 1930.**

Kongressi töödest võivad osa võtta:

a) valitsuste ametlikud esindajad; b) parlamentide ja vastavate asutiste liikmed, d) ülikoolide õppejõud; e) kohtu-, sise- ja välisministeeriumide kõrgemad ametnikud; f) vanglavalitsuste kõrgemad ametnikud; g) kohtunikud; h) advokaadid; i) kriminaalõiguslike ühingute, vanglaasjanduse ühingute ja vangide ning vabastatute hoolekande alal teotsevate seltside esindajad ja liikmed; j) eeltöid sooritava komisjoni liikmed; k) isikud, kes tuntud teaduslike tööde läbi kriminaalõiguse või vanglaasjanduse alalt; l) isikud, kes Rahvusvahelise Kriminaalõiguse- ja Vanglakomisjoni poolt kutsutud.

Kongressi organisatsioon:

1. osakond: seaduseandlus; 2. osakond: haldus; 3. osakond: kuritegevuse ärahoid; 4. osakond: alaealisus.

Ettevalmistusena osakondade tööle on Rahvusv. Kriminaalõiguse- ja Vanglakomisjoni poolt seks valitud teadlased ja praktikud välja töötanud osakondades käsitlusele tulevate küsimuste eelkavad.

Need kavad trükituna saadetakse neile kongressist osavõtjaile, kes õiendanud vastava maksu.

Maksu suurus: 25 šveitsi kuldfranki.

Kongressi ametlikuks keeleks on prantsuse keel. Selle kõrval on lubatud ka saksa ja inglise keel; soovi korral tõlgitakse neis keeltes peetud ettekanded prantsuse keelde.

Osavõtust õigustatud palutakse enda osavõtu soovist teatada järgm. aadressil: Herrn Johann Schmidt, Prag IV, Justizministerium. Samal aadressil tuleb saata ka eelnimetatud rahasumma tsekis või rahakaardiga.

Kongressil käsitlusele tulevate küsimuste kava:

I osakond.

1. Kindlustusvahendite instituudi järjest suurenev areng õigustab küsimuse: millised on kõige kõlvulisemad kindlustusvahendid ja kuidas neid liigitada ning süsteemida?

2. Kas on kriminaalõiguse põhiprintsiipide ühtlustamine soovitav? Kui ja, siis mil määral ja millisel teel?

3. Kas tuleks eriliigilised vabaduskaristused asendada ühe ühtlase karistusega?

Kui ja, siis kuidas kujundada seesuguse karistuse teostamist? Kas tuleks täideviimist teostada põllumajanduslike asutistes või asutistes kinniste ruumidega või segaasutistes? Kas tuleks karistus-asutisi spetsialiseerida kordasaadetud süüteo raskuse, süüdimõistetud omaduste (kõlvunevuse) või mingi muu momendi alusel?

II osakond.

1. Missugused reeglid peaks üles seadma maksva õiguse piirides karistuse täideviimise suhtes, võttes aluseks juba tunnustatud parandamise ning süüdimõistetud ühiskonnale taaskohandamise idee?

Kas on see saavutatav eriti just järgnevate vahendite abil: a) eraisikute kaastegevus karistuse täideviimisel; b) vangide poolt sooritatavate tööde vastav väljavalik ja tasu tööde eest; d) puhke- ja meelelahutusvõimalused, mis oma parandava iseloomu juures ei kõrvaldaks karistuse loomust?

2. Kuidas organiseerida karistusametite haldus- ja järelevalvepersonali kutselis-teaduslikku ettevalmistust?

3. Mil määral ja viisil on rakendatav moodsas vangistussüsteemis üldvangistuse kõrval üksikvangistus?

III osakond.

1. Kuidas laseb end õigusliku ja ühiskondliku elu vajadus, tunda teatud isikute eelelu, ühendada rehabilitatsiooni ideega ja püüuga kergendada karistuse kandmisest vabanenule ausat eluviisi vabaduses?

2. Milliseid tulemusi on andnud karistuse kandmisest tingimisi vabastamine ja enne tähtaega tingimisi vabastamine?

Missuguseid parandusi peaks nende instituutide ja viimaste rakendamise suhtes tegema, et neid mõjuvamaks kujundada?

Missugune süsteem pakuks vangistatule kindlustuse, et ta peale seatud minimaalaja möödumist tingimisi vabastatakse, kui ta täitnud on ettekirjutatud tingimused?

Kuidas oleks võimalik tingimisi karistuse kandmisest ja enne tähtaega tingimisi vabastatud isikute järelevalvet riikidevaheliselt organiseerida?

3. Kas oleks võimalik rahvusvaheline koostöö kuritegevuse võnkuvuse jälgimises ja selle võnkuvuse põhjuste uurimises; kui ja, siis missugustel eeldustel?

IV osakond.

1. Millised peaksid olema alaealiste kohtud koosseisult?

Kuidas organiseerida neile kohtuile abiteenistust?

2. Kas on soovitatav tunnustada korralisi kohtuid kompetentseks saatma alaealisi süütegijaid (s. t. seesuguseid, kes kriminaalõiguslikult küll vastutavad, tsiviilõiguslikult aga veel kitsendamatu teovõimet ei oma) neile määratud eriasutisse või osakonda?

Kui ja, siis missugune oleks parim alaealiste süütegijate kohtlemisviis seesugustes asutistes: puhtkasvatulik või karistuse iseloomu kandev kohtlemisviis?

3. Kuidas võiks korraldada alaealiste töötasuna, erilise tasuna või mingil muul teel saadavate rahasummade järelevalvet, valitsemist ja kasutamist aja kestel, mil alaealiste suhtes täide viiakse kohtuotsus?

Kas võiks neid summasid kasutada kohtukulude tasumiseks?

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

Missuguses korras peab sündima vallaslaste seadustamine endisest Pihkva ja Peterburi kubermangust Eesti vabariigi külge liidetud maa-aladel?

Vastus: Samas korras, milles see toimub Balti Eraseadusele alluvates Eesti vabariigi osades.

Eesti-Vene rahulepingu põhjal Eesti vabariigi külge liidetud Petseri ja Narvatagustel maa-aladel on Asutava Kogu poolt 9. juunil 1920. a. vastu võetud Seisuste kaotamise seaduse (R.T. 1920. a. nr. 129/130) järele seni maksev Vene Tsiviilõigus (Vene Seaduste Kogu X k. I j.). Selle õiguse § 144¹ — samuti kui Balti Eraseaduse § 173 — näeb ette, et vallaslapsed seadustatakse nende vanemate pärastise naitumisega, kuid nõuab lapse seadustamise jõusseastumiseks selle tunnustamist Ts. Kp. S. §§ 1460, p. 1—7 ette nähtud korras tehtava kohtumäärusega. Seesuguse määruse tegemist Baltimaadel maksva korra järele ei nõuta. Siin seadustatakse vallaslaps tema vanemate naitumise fakti jõul ning tema seadustamine tõestatakse vastava märkuse tegemisega perekonnaseisuregistris abielumehe avalduse põhjal perekonnaseisuametnikule, et ta ennast tunnistab oma naise enne naitumist sündinud lapse isaks (Vene Senati Tsiv. Kass. Dep. ots. 1900. a. nr. 6; Riigi Teatajas 1925. a. nr. 191/192 välja kuulutatud Perekonnaseisuseaduse § 31; Riigi Teatajas 1926. a. nr. 48 välja kuulutatud Siseministri juhtnõõrid Perekonnaseisuseaduse kohta § 69). —

Kuid vaatamata sellele olulisele vahele Venemaa sisekubermangude ja Baltimaade jaoks seatud korra vahel, tuleb siiski tunnustada, et vallaslaste seadustamine peab praegu ka Petserimaa ja Narvatagustel maa-aladel sündima samas korras, milles see sünnib Balti Eraseadusele alluval territooriumil, sest Ts. Kp. S. §§ 1460, p. 1—7 ette nähtud kohtumääruse tegemise võimalus on Eestis üldse ära langenud Riigikogu poolt 6. juunil 1924. a. vastu võetud Tsiviilkohtupidamise seaduse ühtlustamise seaduse (R. T. 1924. a. nr. 77/78) tagajärjel. Selle seaduse § 1 määrab, et Tsiviilkohtupidamise seaduse §§ 1799—2097 pannakse maksma ka Petserimaal ja Narvatagusel maa-alal. Seega ja Ts. Kp. S. §§ 1799 ja 1907 põhjal ei ole nendel maa-aladel enam maksvad mainitud §§ 1460, p. 1—7 määrused ega kuulu enam üldse Eesti kohtute võimkonda vallaslaste seadustamise asjade arutamine ja lahendamine. On aga Riigikogu poolt 6. juunil 1924. a. vastu võetud seaduse eesmärgiks Tsiviilkohtupidamise seaduses ette nähtud kordade kindlaksmääravate reeglite ühtlustamine kõigis Eesti vabariigi osades, siis ei jää ka mingit kahtlust selles, et vallaslaste seadustamine peab Petserimaal ja Narvatagustel maa-aladel sündima

samas korras, milles see sünnib Balti Eraseadusele alluval Eesti vabariigi territooriumil. Vastupidisele seisukohale asudes tuleks tunnustada, et vallaslaste seadustamine Petserimaal ja Narvatagusel maa-alal üldse enam võimalik ei ole. See aga käiks risti vastu seadusandja tahtele, kes ära kaotades Ts. Kp. S. §§ 1460 p. 1—7 määruste käsitamise võimaluse, samal ajal on jõusse jätnud Vene Tsiviilõiguse § 144¹ — põhjaneva määruse, mis kokkukõlas Balti Eraseaduse § 173-ga tunnustab vallaslaste seadustamist nende vanemate pärastise näitumisega.

(R. üldk. t. nr. 86—1929. a.)

Kas Ts. Kp. S. § 1356¹¹ (R. T. nr. 33/34—1923. a.) põhjal peab kohus saatma oma otsuse ära kirja abielu maksvusetuks tunnistamise asjas ainult sisemaa vastavale asutisele või isikule, või ka välisriigi asutisele või isikule, kelle juures abielu on sõlmitud?

Vastus: Eesti kohtuasutised on Ts. Kp. S. § 1356² põhjal kohustatud saatma oma otsuste ära kirjad abielu maksvusetuks tunnistamise ja lahutamise asjus sellekohase märkuse tegemiseks perekonna-seisuraamatutes ja -registrites vastavatele Eesti ametikohtadele ja ametnikkudele, välisriikide ametikohtadele aga ainult siis, kui Eesti vabariigi ja vastava välisriigi vahel sellekohane konventsioon on sõlmitud.

Abieluasjade kohtupidamise korra III osa määrab, et Tsiviilkohtupidamise seaduse III raamatu III jaotuse III peatükk (§§ 1356¹—1356⁹) kaotab maksvuse ja selle asemele pannakse maksma uues redaktsioonis „kolmas peatükk“, milles sisalduvad §§ 1356¹—1356¹² (R. T. 1923. a. nr. 33/34). § 1356¹ järele toimetatakse abielu maksvusetuks tunnistamise ja lahutamise asjad kohtutes üldistel alustel järgmistes paragrahvides ette nähtud eranditega, ja § 1356¹¹ määrab, et kohus saadab oma otsuse ära kirja seesuguses asjas aegaviimatult peale esimese astme otsuse seadusejõusse astumist või teise astme otsuse täitmisele pööramise aja kätte jõudmist vastavale asutisele või isikule, kelle juures abielu sõlmiti, äramärkimiseks sellekohastes raamatutes. Seega osutub § 1356¹¹ määrus erandiks Ts. Kp. S. §§ 925., 926. j. j. väljendatud üldreeglit, mille järele kohus ise oma otsuseid ei täida, vaid nende täitmine kohtutäituri kaudu kohtu poolt välja antava täitelehe põhjal jäetakse kohtukäijate hooleks.

Põhiseaduse § 68 järele teostavad Eestis õigusemõistmist Eesti kohtuasutised ning on nende poolt tehtavad otsused, peale nende seadusejõusse astumist, Ts. Kp. S. § 893. põhjal kohustavad ainult kõigile Eesti kohtu- ja valitsuseasutistele ning ametnikkudele, mitte aga välisriikide ametikohtadele. Seepärast ei ole ka Eesti kohtuasutistel õigust oma otsuste täitmist nõuda välisriikides viimaste kohtu- ja valitsuseasutiste või ametnikkude kaudu, — samuti

kui ka Eesti vabariik ei luba oma territooriumil välisriikide kohtuotsuste täitmist, välja arvatud juhud, kus täitmisele kuulub seesuguse välisriigi otsus, millega Eesti vabariik on kohtuotsuste täitmise suhtes erandina tähendatud üldisest korrast vastava konventsiooni sõlminud (Ts. Kp. S. § 1273.). Eesti kohtuasutised Ts. Kp. S. § 1356² ära tähendatud otsuste ärakirjade saatmiseks on kohustatud ainult Eesti asutistele või ametnikkudele, kellele alluvad seesuguste otsuste täitmised, vastavate märkuste tegemise teel sellekohastes raamatutes.

(R. üldk. t. nr. 75 — 1929. a.)

Kas kuulub Kohtuas. sead. § 251. ette nähtud kohtuasimeeste järelevalve võim kohtuametnikkude korraliku asjaajamise järele rahukogu esimeestele ka rahukohtunikkude suhtes?

Vastus: jaatav.

1918. a. 18. novembril antud Aj. kohtute sisseseadmise määruste kirjatähe järele paistab, nagu oleks meil viimase vene ajajärgu kohtutest ära kaotatud kohtupalat ja alles jäetud ainult ringkonnakohus ja rahukogu uute funktsioonidega, sest kohtupalati kui teise astme kohtu ülesanded on pandud ringkonnakohtu peale ja ringkonnakohtute ülesanded nõude- ja süüteoasjade lahendamises rahukogude peale. Tõepoolest aga muutis nimetatud 1918. a. 18. XI korraldus endist kohtukorraldust sisult ainult selles, et ta endise aja ringkonnakohtud ja rahukohtunikkude kogud ühte liitis rahukogude nime all ja kohtupalati ajutiselt ringkonnakohtu nime all teotsema pani: kuna vene ajal kohtupalat Peterburis asus, meie maa piirkonnas ainult üks ringkonnakohus — Tallinnas — oli, endise Eesti kubermangu jaoks Narva linnaga, teised maaosad aga oma suuremaid kohtuasju pidid õiendama väljaspool Eesti piire, samal ajal rahukogusid Eesti piirides oli arvu poolest viis, ja et kohut rahvale ligemale taheti tuua, siis võeti lähtekohaks rahukogud omas reaalses olemuses ja määrati nendeks kohtuasutisteks, mis pidid mõlemate liidetavate kohtute tegevust alustama ja jätkama, kuna senine ringkonnakohus, mis Tallinnas oli sisse seatud, omakord pidi kohtupalati ülesanded oma peale võtma. Olgugi et ses eelnimetatud Ajutiste kohtute sisseseadmise määrustes uus ümberkorraldus kõik mitte täpsalt väljendatud ei olnud, omandasid uuendatud kollegiaalkohtud, mis samal ajal sama kohtuministri poolt käima pandi, kes tähendatud määrused oli välja andnud, vastavalt sama korralduse ja võimkonna, mis olid kuulunud kas kohtupalatile või ringkonnakohtule ja nii said siis ka rahukogud endiste ringkonnakohtute korralduse oma tsiviil-, kriminaal- ja administratiivosakondadega ja esimeeste kõrval abiesimeestega, alatiste liikmetega (kohtuliikmete asemel), kohtu-uurijatega ja nende kohtute alla käivate notaritega, samuti ka nende kohtute juurde saadetavate kohtuametnikkandidaatidega selle iseärasusega, et rahukohtunikud

omasid tol ajal ka õigust kõigist kohtuistungitest nii osakondades kui ka üldkogus osa võtta, samuti nagu seda võisid ka kohtu-uurijad, mis meie kohtute tegevuse esimesel ajajärgul rahukogude koosseisu vähesuse pärast arusaadavaks tarviduseks oli. Kohtupalati asemele astunud ringkonnakohus omandas Tallinna ringkonnakohtult ainult selle asukoha ja nime ja õiguse kohtu-uurijaid oma kohtuistungitest kohtuliikme õigustega osa võtma kutsuda, aga varsti (10. IV 1920, R. T. nr. 55) anti temale ka vana nimetus Kohtupalat, nagu teda varemalt kohtuseadustes kutsuti, tagasi ja kaotati kohtu-uurijate osavõtu võimalus tema istungitest, kohtu-uurijaid võisid edaspidi jälle ainult rahukogude esimehed rahukogude istungitest osavõtmisele kutsuda, mille koosseisu hulka nad kuulusid. Lõppude lõpuks lõpetati 1925. aastal (R. T. nr. 171) ka veel rahukohtunikkude osavõtt rahukogude istungitest ära selle ainsa erandiga, et lubati neid veel osa võtma kutsuda teise astme, s. o. rahukohtunikkude juurest edasi-kaebuste teel rahukogusse tulnud asjade lahendamiseks, kuid ilma ettekande õiguse ja kohusega. Kinnistusjaoskonnad, mis meil erandina rahukogude ja mõne rahukohtuniku juures asusid, kuulusid Vene kohtuasutiste süsteemis ringkonnakohtute juurde ega kujuta selle poolest ka nüüd mingit iseärasust.

Olles muutunud oma ülesehituse poolest endistele ringkonnakohtutele vastavateks kohtuasutisteks, millele peale ringkonnakohtute võimkonna kuulub ka veel endiste rahukogude kui teise astme kohtu võimkond, omavad rahukogud ja nende funktsionärid, alates nende esimeestest, loomulikult kõiki neid õigusi ja kohuseid, mis kuulusid endistele ringkonnakohtutele ja nende vastavatele ametnikkudele nende peal lasuvate kohuste täitmiseks ja nagu rahukogu alalised liikmed, kes rahukogu üldkogu tööjaotuse järele rahukogus rahukohtunikkude tegevuse peale antavaid kaebasju arutavad, selles omas tegevuses käivad rahukogude esimeeste ligema valve alla, nii käivad ka rahukogudele alluvad ja nende koosseisude hulka kuuluvad rahukohtunikud, samuti ka lisarahukohtunikud, kuivõrt nad rahukogu piirkonnas rahukohtuniku kohuseid täidavad, kõiges omas sellises ametitegevuses tema valve alla. Kohtuteseaduse § 251. ette nähtud järelevalve ei ole kohtuesimeestele mitte ainult nende õiguseks, vaid ka kohuseks ja kohtuesimeestele kuulub selle järele ka õigus läbi vaadata rahukohtunikkude ja lisarahukohtunikkude asjatoimetusi.

(R. üldkogu t. nr. 87 — 1929. a.)

Tsiviilosakond.

Eesti vabariigi omandusõigus Eesti-Vene rahulepingu põhjal saadud aktsiate peale.

Eesti riigikassa esines Balti puuvilla ketramise ja kudumise aktsiaseltsi vastu hagiga, et viimane riigikassa käes olevate kostja

aktsiate omanikuks tunnistaks Eesti riigi ja nende järele maksaks riigikassale dividendi. Kohtupalat lükkas nõude tagasi, olles arvamusel, et aktsiad, mis Eesti-Vene rahulepingu art. XI täiendava määruse põhjal Vene Nõukogude Valitsuselt Eesti vabariigi valitsusele üle anti, polevat üldse saanud Eesti vabariigi omanduseks, vaid olla tema valitsuse käes Balti Eraseaduse § 4423. alusel kui võõras vara, kuna omandusõiguse küsimus nende aktsiate suhtes olla lahendatud alles 1/III. 1928. a. nr. 108 all vastu võetud ja „Riigi Teatajas“ nr. 21—1928. a. avaldatud Eesti-Vene rahulepingu põhjal Eesti vabariigi valitsusele üle antud väärtpaberite tagasiandmise seadusega. —

Seda kohtupalati seisukohta ei pea Riigikohus õigeks. Nagu nähtub rahulepingu art. XI juurde kuuluvast lisast, andis Vene Nõukogude Valitsus Eesti vabariigi valitsusele rahulepingu põhjal üle nende aktsiaseltside aktsiad, kellel olid Eesti piirides ettevõtted, sel määral, kui need aktsiad olid läinud Kesktäidesaatva Komitee pankade natsionaliseerimise dekreedil põhjal 14. detsembrist 1917. a. Vene Nõukogude Valitsuse käsutusse. Aktsiad anti Nõukogude Valitsuse poolt üle Eesti vabariigi valitsusele, ilma et viimane oleks mingisuguseid kohuseid oma peale võtnud neid aktsiaid kellelegi edasi või tagasi anda, vaid Eesti vabariigi valitsus võttis need paberid vastu täielikuks Eesti vabariigi omanduseks. Et see nii on, seda kinnitab ka 1. märtsil 1928. a. nr. 108 all Riigikogu poolt vastu võetud seadus, mille §§ 1, 2, 8, 9 ja 10 kindlaks määravad korra, kuidas rahulepingu art. XI täiendava artikli põhjal Vene Nõukogude vabariigi poolt Eesti vabariigile üle antud aktsiaid, obligatsioone ning muid väärtpabereid on õigus tagasi saada selles seaduses ette nähtud tingimusil isikuil, kes suudavad lõendada, et nad olid nende väärtpaberite omanikud 14. detsembrini 1917. a., viimaste surma puhul aga nende pärijad. Poleks Eesti vabariik saanud aktsiate omanikuks, vaid need väärtpaberid oleksid olnud tema kui negotiorum gestor'i käes võõra varana, siis oleksid nende omanikud neid võinud välja nõuda harilikus korras omandusõiguse põhjal, ja poleks Eesti Riigikogul sel puhul üldse mingit tarvet olnud 1. märtsil 1928. a. nr. 108 all erilist seadust nende aktsiate tagasiandmise kohta vastu võtta. Ei suuda aga keegi oma 14. detsembrist 1917. a. olnud omandusõigust aktsiate kohta lõendada, siis 1. märtsi 1928. a. seaduse nr. 108 § 8. põhjal jäävadki need edasi Eesti riigi omanduseks.

Kuna vaidluse all olevad aktsiad on nimeta (au porteur), siis B. E. S. § 3122. ja 3125. põhjal loetakse nende omanikuks see isik, kelle käes nad on. Kostja põhikiri § 15 määrab, et tema nimeta aktsia üleandmiseks pole tarvis mingisuguseid formaalsusi, ning sellise aktsia omanikuks peetakse seda, kelle käes aktsia on, ning et aktsiaseltsi juhatuse pole üldse õigustatud mingisuguseid avaldusi

kaotsiläinud nimeta aktsiate kohta vastu võtma. Järelikult, kui kolmandate isikute ning aktsiatepidaja vahel peakski aktsiate omandusõiguse üle vaidlus tekkima, siis kostja enese põhikirja, kui ka B. E. S. § 3125. põhjal pole tema asi sellisesse vaidlusesse ennast segada, vaid ta peab selle aktsionäri õigusi tunnustama, kelle käes on Balti puuvilla ketramise ja kudumise aktsiaseltsi aktsiad.

(Riigikohtu tsiv. t. nr. 706—1929. a.).

Administratiivosakond.

Kas tollioksjonilt ostetud ja kahe kuu jooksul ostmise päevast arvates välja võtmata jäänud kaupa on Tolliseaduse § 276. põhjal ostjal õigus sama seaduse § 286. ette nähtud maksude ja kulude äratasumisel kätte saada?

Vastus: eitav.

Tolliseaduse § 285. järele langevad tollioksjonilt ostetud ja kahe kuu jooksul ostmise päevast arvates välja võtmata jäänud kaubad uuesti riigi omanduseks ja määratakse veel kord oksjonile ning nende eest sisse makstud rahaga talitatakse, nagu ette nähtud § 282. märkuses. Arvamus, et selle paragrahvi mõtte järele ei lange välja võtmata jäänud kaubad mitte riigi omanduseks, vaid ainult „riigi korraldusse“, sest esimesel juhul ei oleks enam mõeldav oksjonilt saadud rahaga talitada nii, nagu see ette nähtud § 282. märkuses, on sisuliselt õige. Kuid see arvamus ei põhjenda ostja nõuet, et temale antaks Tolliseaduse § 276. põhjal õigus ostetud kaupa kätte saada § 286. ette nähtud maksude ja kulude äramaksmisel. Tolliseaduse § 276. ette nähtud õigus on kaubakäsitajal, kes selleks tunnistatud Tolliseaduse §§ 180.—182. järele. Paragrahvide 180—182 järele ei ole aga tollioksjonilt kaubaostja kaubakäsitajaks tunnistatud, ning ka § 285-as, milles ära tähendatud ostja poolt tähtajal kauba välja võtmata jätmise tagajärjed, ei ole oksjonilt kaubaostjale neid õigusi jäetud, mis § 276. põhjal on kaubakäsitajal. Neil põhjustel puudub seaduslik alus käesoleval juhul Tolliseaduse § 276. kohaldamiseks.

(R. adm. t. nr. 382 II—1929. a.)

Kas administratiivkaebe asjus poolte loobumine ülesantud tunnistajate ülekuulamisest võib põhjuseks olla nende tunnistajate üle kuulamata jätmiseks, kui see asjaolu, milleks nad üles antud, veel selgitamata?

Vastus: eitav.

See asjaolu, et pooled kohtuistungil ülesantud tunnistajate ülekuulamisest loobuvad, ei või põhjust anda tunnistajate üle kuulamata jätmiseks, kui teatud asjaolu selgitamata, sest administratiivkohus ei ole piiratud ainult nende tõenduste ja andmetega, mis asjaosalised

on ette toonud, vaid ta võib ka iseseisvalt asja selgitamiseks abinõusid tarvitusele võtta ja tõendusid koguda, nagu seda Adm. K. K. §§ 20. ja 21. ette näevad.

(R. adm. t. nr. 638 I—1929. a.)

Kas neid päevi, millal ametiasutistes töö lõpeb kell 12 päeval, tuleb lugeda puhkepäevadeks ja kas edasikaebamise tähtpäevaks tuleb lugeda järgmine tööpäev, kui säärase päeva peale on edasikaebamise sisseandmise tähtpäev langenud?

Vastus: eitav.

„Riigi Teatajas“ nr. 155/156—1922. a. avaldatud Pühade ja puhkepäevade seaduses loendatud puhkepäevade hulka ei ole arvatud suurt laupäeva, suviste pühade laupäeva, jõulu laupäeva (24. dets.) ja vana aastat (31. XII). Tähendatud seaduses seda ei ole öeldud, vaid on § 1. märkus 3. ainult tähendatud, et töö neil päevil lõpetatakse kell 12 päeval. Seega on need päevad harilikud tööpäevad. Ts. Kp. S. § 828 põhjal võetakse posti kaudu kaebuse andmise korral arvesse päev, mil kaebus on saadud postilt kohtu asukohas. Kui edasikaebuse tähtpäev lõppes, näiteks, 24. dets., ja kaebus on saadud kohtu asukohas postil 25. dets., siis tuleb teda hilja sisse tulnuks lugeda. Ei käi ka Riigikohtu üldkogu otsus 9. V. 1927. a. nr. 5 kohtutele ja ametiasutistele kaebuste andmise tähtaegade kohta, vaid ainult selle kohta, et kordadel, kui Veksliseaduse § 68 p. 3 alusel vekslit protestimine langeb päeva peale, mil töö seaduse järgi lõpetatakse kell 12 päeval, tuleb protestimist toimetada järgmisel tööpäeval kell 3 peale lõunat.

(R. adm. t. nr. 419 I—1930. a.)

Kas Maakorralduse ja Metsade Peavalitsusel on õigus korraldust teha, et riigiteenistuses seisvad ja temale alluvad maamõõtjad juriidilisi plaane eratöötajana ei valmistaks?

Vastus: jaatav.

Riigiteenistuse seaduse § 35 põhjal võib ametnik olla erateenistuses ainult oma ülemuse teadmisel, kui säärane ametniku erategevus ei takista ametikohuste täitmist ega riiva tema ametikoha väärilist lugupidamist ja au. Leiab tähendatud peavalitsus, et juriidiliste plaanide valmistamine eratöötajana takistab põllutöoministeriumi maamõõtjate ametikohuste täitmist, siis võib ta sellelaadilise erategevuse neile ära keelata. Arvamus, et põllutöoministeriumi maamõõtjad teenistusest vabal ajal võivad tähendatud juriidilisi plaane valmistada ka ilma ülemuse loata, on ekslik, sest Riigiteenistuse seaduse § 35. räägitakse ainult erategevusest sellel ajal, kui riigiametnik oma otsesest ametikohuste täitmisest vaba on.

Juriidiliste plaanide valmistamine ka eratöötajana peab toimuma

koha peal ja põllutöoministeeriumi teadmisel ja kontrolli all (vt. Maamõõtmise ja maakadastrilise plaanide valmistamise juhtnõõrid. — R. T. nr. 102—1927. a. ja Juhtnõõrid riigimaade jaoks täpsate plaanide valmistamise kohta eramaamõõtjate kaudu — R. T. nr. 54—1927. a.), mispärast põllutöoministeeriumi maamõõtjal sellelaadiliseks erategevuseks ei peaks teenistusest vabal ajal aega jätkuma, kui ta teenistusaega selleks ei tarvita, sest kantselei korras ei ole võimalik seda tööd teha.

(R. adm. t. nr. 581 I—1929. a.)

Kas Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse (R. T. nr. 50—1927. a., sead. nr. 46) § 15, p. 7 võib kohaldada juhul, kui keegi rahaministri määruse (R. T. nr. 74—1927. a.) § 24. rikkumise pärast seadusejõudu astunud kohtuotsusega karistatud?

Vastus: eitav.

Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse § 15. p. 7 põhjal ei või alkoholiliste jookide müügikohtade pidajateks või juhtijateks olla isikud, kes pidades või juhtides alkoholiliste jookide müügikohti, toime panid süütegusid, mille tagajärjel müügikoht suleti, või kes kohtulikult karistatud alkoholiliste jookide müügi seaduste ja määruste rikkumise eest, kahe aasta jooksul, arvates karistamisest või müügikoha sulgemisest. Rahaministri määrus (R. T. nr. 74—1927. a.) on küll Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse § 41 põhjal välja antud, kuid selle määruse § 24. oma sisu poolest seisab väljaspool Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse piire.

§ 24. nõudel, et load ja patendid antakse 2 nädala jooksul peale maksvuse tähtaja lõppu kohaliku aktsiisiringkonna või jsk. valitsusele tagasi, ei ole mingit sidet Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse ja piirituse ja alkoholiliste jookide müügiga või selle müügi kohta maksma pandud sundmäärustega, vaid sisaldab endas ainult maksvuse kaotanud dokumendi tagasiandmise korda, mis dokumendi (patendi) tagasiandmine üldse ei ole seadusega piirituse ja alkoholiliste jookide müügikoha pidajatele kohuslikuks tehtud. Seepärast tähendatud juhul mainitud § 15. p. 7. kohaldamine on alusetu.

(R. adm. t. nr. 446 II—1929. a.)

Kas Tallinna tehnikumi laboratooriumi juhatajale, kui eriteadlasele, katsekoja summadest makstud tasu tööde eest, mida temalt tema teenistuskoha järele nõuda ei võidud, kuulub tagasimaksmisele?

Vastus: eitav.

Riikliku katsekoja seaduse § 7. järele lähevad katsekoja tegevusest tulevad summad Tallinna tehnikumi erisummadesse ja tarvi-

tatakse katsekoja ülalpidamiseks; katsekoja sissetulekute muretsemiseks määratakse aga tarvilikud summad riigi eelarve korras. Sellest nähtub, et sissetulevad summad kuuluvad katsekoja ülesannete täitjatele tasuta töö eest ja on ekslik arvata, et sealtöötavad tehnikumis teenivad eriteadlased ei ole õigustatud saama tasu töö eest katsekojas. Katsekoja seaduse § 5. järele on lisajõudude palkamine ainult erandina ette nähtud, nii et kui § 7. määrab, et katsekoja tegevusest sisse tulnud summad tarvitatakse katsekoja ülalpidamiseks, siis sellest üldisest lausest võib järeldada, et tähendatud summad ei ole arvatud ainult lisajõudude töötasuks, vaid katsekoja ülalpidamise all on mõeldud üldse kõiki väljaminekuid, mis tellitud tööde täitmisega tekkida võivad, mille alla arusaadavalt kõige pealt kuulub ka eriteadlaste tasu tööde eest, mis nende poolt tehtud väljaspool nendel lasuvaid otseseid ülesandeid.

(R. adm. t. nr. 162 II — 1929. a.)

Välismaade kohtutegelus.

Läti Senati Tsiviilkass. Departemangu otsus 22. okt. 1924. a. Jankel Kleini nõude asjas Krišjānis Hāni ja Jānis Lagzdini vastu.

Nõudja esitas kostjate vastu rahukohtuniku juures nõudmise, mille peale kostja Hāns esitas rahukohtunikule ringkonna kohtu nimele aadressitud vastunõudmise, mille väärtus rahukohtuniku kompetentsist suurem. Seejuures ei tasunud kostja Hāns vastavaid lõivumakse, vaid palus rahukohtunikku tunnustada tema vastunõude suhtes vaesuse õigust, mida rahukohtunik ka tegi, saates ühtlasi Ts. Kp. S. § 50 (39) põhjal kogu asjatoimetuse ringkonnakohtule. Viimane leidis, et rahukohtunikul ei olnud õigust Hānile vaesuseõigust lubada ja tühistas seepärast rahukohtuniku määruse. Hāns kaebas selle peale Senatisse kass. korras.

Senat leidis, et rahukohtunikul ei olnud õigust palujale vaesuseõigust anda. Rahukohtu ja ringkonnakohtu kompetents on Ts. Kp. S-ga täpsalt piiritletud vaesuseõigusegi küsimuses. Ts. Kp. S. § 303 (200^r) kõneleb ainult „maksudest“, mis ette nähtud § 297 (200^r), s. o. kohtu-, poogna- ja kantseleimaksudest, § 880. aga annab ringkonnakohtule laiemad õigused, nimelt õiguse vabastada kehvikuid ka § 839. ette nähtud „kohtukuludest“.

Pealegi, kirjutab Senat oma otsuse motiivides, annab Ts. Kp. S. § 50 (39) rahukohtunikule ainult kaks alternatiivset õigust: 1) kas võtta vastu vastunõudmine ja nimelt § 50 (39) p. 1. näidatud materiaalse eeltingimuste juures, siis, kui vormilisest küljest vastunõude palve vastab kõikidele tingimustele, mis maksivad ringkonnakohtule esitatavate palvekirjade suhtes, või 2) vastunõudmist tagasi lükata

ja nimelt siis, kui see — isegi § 50. p. 1. tähendatud materiaalsete eeltingimuste täitmisel — vormilisest küljest ei rahulda kõiki nimetatud tingimusi.

Toimetusele saadetud kirjandus.

Lakimies — 1930. 1.—2. vihk. Sisuks m. s.: A. Viranko, Eelarveõiguslikke küsimusi; Kirjanduse ülevaade, varia etc.

Lakimies — 1930. 3.—5. vihk. Sisuks: Õigusenõunik A. Serlachius 60-aastane; I. Caselius, Jagamatuse põhimõtte pandiõiguses; K. Haataja, Ühismaad mõnedes germaani õiguse alale kuuluvates maades; G. Ignatius, Meie kriminaalpolitsei reformist; A. K. Ikkala, Kaebused maksude ja maksustamise vastu ning nende käsitlemine; K. Kaila, Kriminaalseadustiku kohaldamine de lege ferenda; A. Kotonen, Mida määrab põhiseaduse § 6. 2. lõige?; F. A. Pehkonen, Veel rahatrahvi ja vangistuse ühendamisest; Y. W. Puhakka — Eduskunna töökorralduse juriidiline iseloom ja tähendus; B. Sjöström, Üks protsessikorra 10. peat. 12. §-i tõlgendamisse puutuv küsimus; K. I. Ståhlberg, Kõrgemaastmelise omavalitsuse ülesandeist Soomes; B. A. Sundström, Loterii mõiste kriminaalseadustikus; A. Tulenheimo, Kas peab meie uus kriminaalseadustik püüdma lahendada n. n. teoreetilisi küsimusi?

„**Eesti Arst**“ nr. nr. 1, 2, 3. — 1930. a.

„**Tehnika Ajakiri**“ nr. nr. 1, 2. — 1930. a.

„**Sõdur**“ nr. nr. 3/4, 5/6, 7/8, 9/10, 11/12, 13. — 1930. a.

„**Eesti Statistika**“ nr. nr. 98, 99, 100.

„**Eesti Politseileht**“ nr. nr. 3, 5, 6, 7. — 1930. a. Sisuks m. s.: Nr. 3. — A. Liit, Kümme aastat kriminaalpolitseid; M. Morrison, Huupihaavamisest; N. N., Maakonstaablite peal lasuvatest tööddest, mida peaksid toimetama vallavalitsused; Nr. 5. — M. Morrison, Kas osutub Rhk. Tr. S. § 58. täpne täitmine elanikkudele kitsendavaks; Nr. 6. — A. Piirisild, Murdvargus; K. Puskar, Süütamiskatse; A. Soome, Röövmõrtsukatöö.

Õiendus.

„Õigus“ nr. 3, 1930 lk. 110, r. 15 ja 16 alt on trükitud Riigikogu pro Riigikohtu.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson**. Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts**.

K. Mattieseni trükikoda O/Ü., Tartus, 1930.

Kirjanduse ülevaade.

- H. M.: Uus süüteoosseis inglise kriminaalõiguses 178
- Kliimann, A.-T.: Potthoff-Jadesohn-Meissinger, Rechtsprechung des Arbeitsrechtes 1914—1927 178
- Kliimann, A.-T.: Heinrich Hoeniger, Arbeitsrecht. Die reichsrechtlichen Vorschriften über das Arbeitsverhältnis. . . 179
- H. K.: Kriminaalõiguse reformist Saksamaal 180
- : 10. rahvusvaheline kriminaalõiguse ja vanglaasjanduse konverents, Praagas, 25.—30. augustini 1930 181

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu:

- Missuguses korras peab sündima vallaslaste seadustamine endisest Pihkva ja Peterburi kubermangust Eesti vabariigi külge liidetud maa-aladel? 183
- Kas Ts. Kp. S. § 1356¹¹ (R. T. nr. 33/34 — 1923. a.) põhjal peab kohus saatma oma otsuse ärakirja abielu maksvusetuks tunnistamise asjas ainult sisemaa vastavale asutisele või isikule, või ka välisriigi asutisele või isikule, kelle juures abielu on sõlmitud? 184
- Kas kuulub Kohtuas. sead. § 251. ette nähtud kohtuesimeeste järelevalve võim kohtuametnikkude korraliku asjaajamise järele rahukogu esimeestele ka rahukohtunikkude suhtes? 185

Tsiviilosakond:

- Eesti vabariigi omandusõigus Eesti-Vene rahulepingu põhjal saadud aktsiate peale 186

Administratiivosakond:

- Kas tollioksjonilt ostetud ja kahe kuu jooksul ostmise päevast arvates välja võtmata jäänud kaupa on Tolliseaduse § 276. põhjal ostjal õigus sama seaduse § 286. ette nähtud maksude ja kulude äratasumisel kätte saada? 188
- Kas administratiivkaebe asjus poolte loobumine ülesantud tunnistajate ülekuulamisest võib põhjuseks olla nende tunnistajate üle kuulamata jätmiseks, kui see asjaolu, milleks nad üles antud, veel selgitamata? 188
- Kas neid päevi, millal ametiasutistes töö lõpeb kell 12 päeval, tuleb lugeda puhkepäevadeks ja kas edasikaebamise tähtpäevaks tuleb lugeda järgmine tööpäev, kui säärase päeva peale on edasikaebamise sisseandmise tähtpäev langenud? 189

Kas Maakorralduse ja Metsade Peavalitsusel on õigus korraldust teha, et riigiteenistuses seisvad ja temale alluvad maa- mõõtjad juriidilisi plaane eratöödena ei valmistaks?	189
Kas Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse (R. T. nr. 50. — 1927. a., sead. nr. 46) § 15, p. 7 võib kohakada juhul, kui keegi rahaministri määruse (R. T. nr. 74 — 1927. a.) § 24. rikkumise pärast seadusejõudu astunud kohtu- otsusega karistatud?	190
Kas Tallinna tehnikumi laboratooriumi juhatajale, kui eritead- lasele, katsekoja summadest makstud tasu tööde eest, mida temalt tema teenistuskoha järele nõuda ei võidud, kuulub tagasimaksmisele?	190

Välismaade kohtutegelus.

Läti Senati Tsiviilkass. Departemangu otsus 22. okt. 1924. a. Jankel Kleini nõude asjas Krišjānis Hāni ja Jānis Lagzdini vastu	191
Toimetusele saadetud kirjandus	192

Lisa.

Riigikohtu 1928. a. otsused	lk. 129—135
Riigikohtu otsustes 1928. a. käsitatud seaduste ja määruste nimestik.	